

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง "การเปรียบเทียบความคิดเห็น เกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา ระหว่าง
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแผนการเรียนวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์กับแผนการเรียนสังคมศึกษา
- ภาษา" ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งนักการศึกษา นักการศาสนาและนักวิชาการ
ได้เสนอแนวคิดและข้อค้นพบ เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม จริยธรรมและพระพุทธศาสนา
เพื่อ เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำ เสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและบทความ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
 - 1.1 ความหมายของพระพุทธศาสนา
 - 1.2 องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา
 - 1.3 หลักสำคัญแห่งพระพุทธศาสนา
 - 1.4 คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา
 - 1.5 ประโยชน์ของพระพุทธศาสนา
 - 1.6 ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับจริยศึกษา
2. เอกสารและบทความที่ เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
 - 2.1 จุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา
 - 2.2 เนื้อหารายวิชาพระพุทธศาสนา
 - 2.3 การสอนแบบพุทธวิธี
 - 2.4 การประยุกต์การสอนแบบพุทธวิธี
 - 2.5 เทคนิคการสอนจริยศึกษา ศีลธรรมและพระพุทธศาสนาที่ครูควรนำมาใช้
 - 2.6 สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
 - 2.7 การวัดผลและประเมินผลการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา
3. งานวิจัยที่ เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนจริยศึกษา ศีลธรรม พระพุทธศาสนา

และบทบาทของศาสนาในการพัฒนาจริยธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

เอกสารและบทความที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ความหมายของพระพุทธศาสนา

คำว่า "ศาสนา" แปลว่า คำสั่งสอน (ราชบัณฑิตสถาน 2525 : 855)

คำว่า "พุทธ" แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบาน (ใช้เฉพาะพระพุทธเจ้า) (ราชบัณฑิตสถาน 2525 : 590)

คำว่า "พระพุทธศาสนา" มีผู้รู้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย ดังนี้

กรมการศาสนา (2520 : 458-459) ได้สรุปความหมายของพระพุทธศาสนาว่า "พระพุทธศาสนา" คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คำสั่งสอนนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นเรื่องของความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ถึงพระพุทธเจ้าจะ เกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม สภาพธรรมเหล่านี้ ก็คงมีอยู่คู่กับโลกตลอดไป และเป็นของกลางสำหรับทุกคน ไม่ใช่สิ่งประดิษฐ์ขึ้นมา หรือนึกเอาเอง พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบ แล้วนำมาแสดงแก่ประชาชนชาวโลกให้รู้ตาม ดังที่พระองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

ดูภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตทั้งหลายจะบังเกิดขึ้นในโลกหรือไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ขึ้นชื่อว่าสังขารธรรมทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง เป็นอนัตตา เป็นธรรมดา ธรรมวิธีธรรมนิยาม คือตั้งอยู่ในธรรมค่านั้น ไม่แปรผันเป็นอย่างอื่น เป็นแต่เราตถาคตตรัสรู้แล้ว นำมาแนะนำสั่งสอนกระทำให้ดีขึ้นเท่านั้น (กรมการศาสนา 2520 : 458-459)

สิงห์ทน นารสโก (2524 : 1) ได้ให้ความหมายของพระพุทธศาสนาไว้ว่า "พระพุทธศาสนา" หมายถึง "คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เกิดจากการตรัสรู้ของพระองค์เอง คำสอนนี้มีไว้ใช้อะไรอื่น ก็คือ สังขารที่ค้นพบโดยพระพุทธเจ้าเอง"

สังวร ทรมเสน (2524 : 25-26) อธิบายว่า "พุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้รู้ และเข้าใจความจริงของชีวิต และหลักการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง พุทธศาสนามุ่งชี้ตัวปัญหา และวิธีแก้ปัญหาคด้วย"

พุทธทาสภิกขุ (2527 : 31) ได้ให้ความหมายของพระพุทธศาสนาไว้ว่า "พุทธ" แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น "พุทธศาสนา" แปลว่า ศาสนาของผู้รู้

สำนักงาน เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2528 : 1) ได้สรุปว่า "พุทธศาสนา" คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และคำสั่งสอนนี้ถ้าจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ เรื่องของความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นแต่ว่าพระพุทธเจ้าค้นพบ แล้วนำมาชี้แจงเปิดเผย"

จากความหมายของพระพุทธศาสนาที่กล่าวมาแล้วนี้พอสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งค้นพบสิ่งที่เป็นจริงหรือสัจธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและทรงสั่งสอนมนุษย์ให้พ้นทุกข์ โดยเน้นการปฏิบัติจนมนุษย์จะรู้ได้เอง เมื่อถึงที่สุดแล้วก็จะเกิดความรู้ขึ้นมาทีละเล็กละน้อย และความไม่รู้หรืออวิชชาจะถูกทำลายไปเอง

องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา

พระ เทพวิสุทธิ เมธี (พุทธทาสภิกขุ) (2529 : 121) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาไว้ 4 ประการ สรุปได้ดังนี้คือ

1. ศาสนธรรม ได้แก่ พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
2. ศาสนานุคคล ได้แก่ พุทธบริษัท โดยแบ่งเป็น พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิต ได้แก่ พระภิกษุ สามเณร ซึ่งเรียกว่า ศาสนทายาท และพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ เรียกว่า ศาสนูปถัมภ์
3. ศาสนพิธี ได้แก่ พิธีการทางศาสนา หรือวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนาที่สืบเนื่องกันมาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีทางศาสนา อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พิธีกรรม
4. ศาสนสถานและศาสนวัตถุ ได้แก่ วัดวาอาราม โบสถ์วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูป

องค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้ "ศาสนาธรรม" หรือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ส่วนศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนบุคคล ถือเป็นเพียงเปลือกหรือกระพี้ของศาสนา

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาสอนหลักสำคัญไว้ 3 ประการคือ

1. : เว้นความชั่ว
2. : ประพฤติดี
3. : ชำระจิตใจให้สะอาด

จากหลักการทั้ง 3 ประการนี้ จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเน้นหนักในเรื่องความประพฤติปฏิบัติ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากศาสนาประเภทธรรมชาติ เทวนิยมที่สอนให้นับถือและบูชาเทวดาในธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ พระจันทร์ พระอาทิตย์ หรือศาสนาประเภทนับถือพระเจ้าองค์เดียว (Theism) ที่สอนให้เชื่อและมีความจงรักภักดีในพระเจ้าผู้สร้างโลก (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ 2528 : 4)

คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2528 : 10-11) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนาไว้ 12 ประการ สรุปได้ดังนี้คือ

1. : แม้จะตัดความเชื่อ เรื่องฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ออก ก็ไม่ทำให้พระพุทธศาสนากระทบกระเทือนอะไรแม้แต่น้อย เพราะพระพุทธศาสนามีได้มีรากฐานอยู่บนฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ หากอยู่ที่เหตุผลและคุณความดีที่พิจารณาเห็นได้จริง ๆ
2. : พระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างลัทธิประชาธิปไตยที่เก่าแก่ที่สุด
3. : พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่สั่งเสริมสิทธิมนุษยชน โดยสอนให้เลิกระบบทาส คือไม่เป็นทาสของความโกรธ ความโลภ และความหลง
4. : พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่สอนในเรื่องปฏิบัติการทำบุญโดยวิธีไม่ฆ่าสัตว์หรือข่มมนุษย์ เพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่สอนให้ทำงานในด้านสังคมสงเคราะห์แทนการเบียดเบียนและสอนให้หาทางชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด
5. : พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่สอนให้เลิกดูหมิ่นเหยียดหยาม โดยให้ความสำคัญไว้ที่ศีลธรรม

014254

6. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่นำมนุษย์เข้าหาความจริง ให้ความสำคัญกับความจริง เช่น เรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วให้หาประโยชน์จากความจริงนั้นให้ได้

7. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้แก้ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม โดยไม่มองข้ามปัญหาทางเศรษฐกิจ สอนให้แก้ความชั่วด้วยความดี และสอนให้แก้ที่ตัวเราเองก่อน

8. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้ถือธรรม คือ ความถูกต้องตามเหตุผล เป็นประมาณที่เรียกว่า "ธรรมาธิปไตย" ไม่สอนให้ถือตนเองเป็นใหญ่ หรือสอนให้ถือคนเป็นใหญ่

9. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเน้นหนักในเรื่องของการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตให้รู้จักกำจัดความทุกข์ความเดือดร้อนด้วยการพิจารณาให้เห็นต้นเหตุของความทุกข์แล้วแก้ไขให้ถูกทางไม่ให้เชื่ออย่างมงายไร้เหตุผล

10. พระพุทธศาสนามีหลักเกณฑ์และวิธีการสอนในการสั่งสอน ตลอดจนคำสั่งสอนอันเป็นวิทยาศาสตร์

11. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้รู้จักพึ่งตนเอง ในการประกอบคุณงามความดี ในการยกระดับชีวิตของตนให้สูงขึ้น ไม่สอนให้คิดแต่เอาดีด้วยการอ่อนวอนบวงสรวง ซึ่งคำสั่งสอนนี้เป็นเหตุให้เกิดหลักเรื่อง "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ซึ่งเรียกว่า "กฎแห่งกรรม" (Law of Karma)

12. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเดียวในโลกที่กล่าวปฏิเสธตรรกวิทยา (Logic) ซึ่งชาวโลกถือกันว่าเป็นศาสตร์แห่งศาสตร์ทั้งหลาย (Science of Science) โดยได้เสนอหลักการอย่างอื่นที่สูงกว่า แน่นอนกว่า พร้อมทั้งให้เหตุผลไว้อย่างชัดเจน

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีคุณลักษณะพิเศษพอจะสรุปได้ดังนี้

1. พระพุทธศาสนามุ่งให้เข้าใจในความจริง เรื่องชีวิตและแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยถือหลักว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (อตุตตา ทิ อตุตโณ นาโถ)
2. วิธีการแก้ปัญหาทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ไม่ขัดต่อหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือหลักการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะหลักประชาธิปไตย
3. พระพุทธศาสนาสอนให้มีเสรีภาพซึ่งจะเห็นได้จากหลักการในเรื่องกาลามาสูตร ที่สอนมุ่งให้คนมีปัญญา ให้รู้จักพิจารณาเหตุ ไม่เชื่อมงาย และให้เสรีภาพทางความคิด
4. พระพุทธศาสนาสอนให้มีภราดรภาพ คือ มีเมตตากรุณาต่อกัน เคารพและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ประโยชน์ของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติทั้งในทางโลกและทางธรรมดังที่พระโสภณคณาภรณ์ (2520 : 256) สรุปประโยชน์ที่สำคัญของพระพุทธศาสนาไว้ 4 ประการคือ

1. ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีฐานะดี เพราะพระพุทธศาสนาสอนเรื่องประโยชน์ปัจจุบัน คือ ทัศนคติที่ถูกต้องต่อประโยชน์ ถ้าปฏิบัติตามหลักธรรมหลักฐานจะมั่นคง คือ ขยันเก็บออมหรือประหยัด คบคนดี เลี้ยงชีพตนเองในทางที่เหมาะสม
2. ทำให้ครอบครัวที่ปฏิบัติตามมีความเจริญมั่นคง เพราะพุทธศาสนาสอนธรรมสำหรับครอบครัวไว้มาก เช่น ขรราวาสธรรม เหตุที่ทำให้ตระกูลเสื่อม สุขของคฤหัสถ์ อบายมุข
3. ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข เพราะพระพุทธศาสนาสอนเรื่องหน้าที่ของคนมีฐานะต่าง ๆ รอบตัวเราและสังคมภายนอก เช่น หน้าที่ต่อบิดามารดา หน้าที่ต่อเพื่อน หน้าที่ต่อครูอาจารย์ หน้าที่ของผู้บังคับบัญชาต่อผู้ผู้ใต้บังคับบัญชา หน้าที่ต่อศาสนา ฯลฯ
4. พุทธศาสนาเป็นเรื่องของชีวิต เพราะพุทธศาสนาสอนเรื่องกรรม คือการกระทำ ซึ่งเราถือว่าการกระทำเป็นเรื่องของชีวิตอย่างหนึ่ง และยังแนะนำการกระทำในทางที่ถูกต้อง เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

การที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้โรงเรียนสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จึงเท่ากับเป็นการช่วยพัฒนาเยาวชนของชาติให้มีความพร้อมที่จะเป็นพลเมืองดี สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุขทั้งทางโลกและทางธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับจริยศึกษา

สมพร เทพสิทธิ์า (2513 : 229) กล่าวว่า "จริยศึกษา หมายถึง การศึกษาให้มีความประพฤติทั้งทางกาย วาจา และใจ ในการให้จริยศึกษานั้น การสอนศาสนาเป็นส่วนสำคัญยิ่งประการหนึ่ง"

ม.ล.บุญเหลือ เทพสุวรรณ (2513 : 116) กล่าวว่า "จริยศึกษาคือการศึกษานี้เพื่อใ้บุคคลมีความประพฤติที่ดี"

กล่าวโดยสรุป จริยศึกษา หมายถึง การศึกษาที่มุ่งให้คนเป็นผู้มีคุณธรรม มีความประพฤติและบุคลิกภาพที่ดี

เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาของชาติไทย แนวประพฤติปฏิบัติหรือศีลธรรมจรรยาตามวัฒนธรรมไทยจึง เป็นการปฏิบัติตามคติพุทธศาสนาเป็นหลัก

คึกฤทธิ์ ปราโมช (2526 : 27-28) กล่าวไว้ว่า "หลักจริยธรรมที่สอนกันอยู่ในประเทศไทยส่วนมากมาจากพระพุทธศาสนา เพราะคนไทยส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา"

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2527 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของศาสนากับจริยธรรมไว้ว่า

สถาบันศาสนามีอิทธิพลต่อจริยธรรม เป็นอันมาก เพราะคำสั่งสอนในศาสนาเป็นแก่นแท้ของศีลธรรม และความเป็นมาตราบการของความประพฤติของสังคม ผู้ที่มีศรัทธาต่อศาสนา ยึดมั่นในศาสนา จะประพฤติตามหลักธรรมในศาสนา จึงย่อมมีศีลธรรมและจริยธรรมที่สูงตามหลักศาสนาไปด้วย และหลักธรรมของศาสนาจะเป็นหลักพื้นฐานของจริยธรรม

พระราชวรานูณี (2528 : 109) ได้อธิบายความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า "พุทธศึกษา" กับ "จริยศึกษา" ดังนี้

ตามความหมายที่แท้จริงแล้ว พุทธศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ก็มีจริยะมาพร้อมเสร็จ ทรงสมบูรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสอง คือ พระปัญญา และพระกรุณา คือ ปัญญาที่แท้จริงมาจากคุณธรรมมีกรุณา เป็นต้น และพื้นฐานของการแสดงออกที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นจริยธรรมในตัวของมันเอง เพราะฉะนั้นในแง่ของพุทธศาสนาจึงถือว่าพุทธศึกษากับจริยศึกษา คือ อันเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป จริยศึกษาจะสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา เพราะการสอนจริยศึกษานั้นจะต้องนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาสอน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีความประพฤติที่ดีงามทั้งทางกาย วาจา และใจ

เอกสารและบทความที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

จุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ (2527 : คำนำ) ได้กำหนดจุดประสงค์ตามหลักสูตรของการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายดังนี้

1. เพื่อ เสริมพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายเท่าที่เป็นอยู่ในสภาพปัจจุบัน

2. เพื่อให้นักเรียนทราบพุทธประวัติ พุทธกิจ พุทธจริยา และพระพุทธรูป ที่สำคัญต่อ จากความรู้เดิมตามหลักสูตร
 3. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจหลักธรรมและสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา สามารถมองเห็นภาพรวมของพระพุทธศาสนา
 4. เพื่อให้นักเรียนทราบเรื่องสำคัญเกี่ยวกับพระสงฆ์ในประเทศไทย เพื่อเป็นประโยชน์ ในการอนุรักษ์พระพุทธศาสนา
 5. เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับ หลักการทางวิทยาศาสตร์ได้
 6. เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในการดำเนินการพัฒนา ตนเอง พัฒนาสังคม และประเทศชาติ
 7. เพื่อให้นักเรียนสามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้
- บรรเทา กิตติศักดิ์ (2529 : 27-28) ได้วิเคราะห์จุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา ไว้ 3 ประการดังนี้

1. การให้ความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธประวัติ พุทธจริยา พระพุทธรูป สาระสำคัญของพระธรรม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับหลักทางวิทยาศาสตร์ และ พระสงฆ์ในประเทศไทยที่ให้คุณประโยชน์ต่อศาสนาและสังคม จุดประสงค์ที่ต้องการเน้นความรู้ และความเข้าใจในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ในแง่ของหลักการทางวิทยาศาสตร์ ไม่นุ่งทางด้านปาฏิหาริย์ โดยเฉพาะหลักธรรมที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติ
2. การสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนา เมื่อผู้เรียนเข้าใจหลักธรรมในแง่ของ วิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถพิสูจน์ความจริงได้ให้เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่จะนำไปสู่การพัฒนา ตนเอง สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และพระสงฆ์ที่ทำประโยชน์ ทั้งทางศาสนาและทางสังคม ซึ่งจะช่วยสร้างความศรัทธาให้แก่ผู้เรียน ได้ เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา
3. การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ผู้เรียนจะต้องนำหลักธรรมไป ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เมื่อผู้เรียนได้ประพฤติปฏิบัติก็จะ เกิดคุณธรรมขึ้นในจิตใจตามลำดับ

แห่งการปฏิบัติ การปฏิบัติธรรมไม่ใช่หมายถึง การนั่งเจริญสมาธิภาวนา แต่หมายถึงการนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติ ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาเพื่อออกจากทุกข์ฉะนั้นผู้ปฏิบัติธรรมก็ยังคงทำงานไปตามหน้าที่ แต่เป็นคนไม่มีความทุกข์ สามารถนำหลักธรรมมาแก้ปัญหาได้ ส่วนการเจริญภาวนาเป็นการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อให้จิตใจสงบระงับจากกิเลส เป็นจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่มีกิเลส ตั้งมั่นและว่องไวควรแก่การทำงาน นอกจากนั้นนักเรียนควรจะได้ปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมและระเบียบประเพณีในสังคมไทย

เนื้อหารายวิชาพระพุทธศาสนา

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายที่จะส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้ประกาศเพิ่มเติมเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรกลุ่มสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2527 โดยมีรายละเอียดประกอบคำอธิบายรายวิชาดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 4-9)

มัธยมศึกษาปีที่ 4

ส 048	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ส 049	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

มีรายละเอียดดังนี้

1. วิเคราะห์พระพุทธประวัติ พระพุทธคุณ และพระพุทธจริย
 - 1.1 พระพุทธประวัติ
 - 1.1.1 ลักษณะของสังคมของชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล
 - 1.1.2 สถานะทางสังคมของเจ้าชายสิทธัตถะ
 - 1.1.3 การมองโลกมองชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะ
 - 1.1.4 การตรัสรู้และความยากลำบากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ในระยะเริ่มแรก
- 1.1.5 บทบาทของพระพุทธศาสนาที่สำคัญในการประดิษฐานและเผยแผ่

พระพุทธศาสนา

1.2 พระพุทธคุณ 3

- 1.2.1 พระปัญญาคุณ
- 1.2.2 พระบริสุทธิคุณ
- 1.2.3 พระมหากรุณาธิคุณ

1.3 พระพุทธจริย 3

- 1.3.1 ไลกัถถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก)
- 1.3.2 ฉวตัถถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระประยูรญาติ)
- 1.3.3 พุทธัถถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะ เป็นพระพุทธเจ้า)

2. ผละ 4 : ธรรมอันเป็นพลังทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจและด้วยความปลอดภัย

- 2.1 ปัญญาผละ (กำลังคือปัญญา)
- 2.2 วิริยผละ (กำลังคือความเพียร)
- 2.3 อนวัชชผละ (กำลังคือการกระทำที่ไม่มีโทษ)
- 2.4 สังคหผละ (กำลังคือการสงเคราะห์)

3. อริยวัฑฒิ 5 (ความเจริญอันประเสริฐ) หลักความเจริญองงามของอารยชน

- 3.1 ศรัทธา (ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ)
- 3.2 ศีล (ความประพฤติดี มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต)
- 3.3 สุตะ (การสดับฟัง หรือ เล่าเรียนศึกษา)
- 3.4 จาคะ (การเผื่อแผ่ เสียสละ)
- 3.5 ปัญญา (ความรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ รู้คิด รู้พิจารณา ฉลาดในความเจริญ

ความ เลื่อมและวิธีการ)

4. ธรรมอันเป็นอุดมมงคลสำหรับผู้ปฏิบัติ

- 4.1 ไม่คบคนพาล
- 4.2 คบบัณฑิต
- 4.3 บูชาที่ควรบูชา
- 4.4 สดับตรับฟังมาก

- 4.5. ชำนาญในวิชาชีพ
- 4.6. มีระเบียบวินัยดี
- 4.7. กล่าววาจาดี
- 4.8. ทำงานไม่คั่งค้างสับสน
- 5. ภาคปฏิบัติ
 - 5.1. ฝึกสมาธิ : ความหมาย จุดประสงค์ และประโยชน์ของการฝึกสมาธิ
 - 5.2. มรณาทชาวพุทธ ประเพณี พิธีกรรม

มัธยมศึกษาปีที่ 5

ส 0410	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ส 0411	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

มีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์พระธรรมวินัย
 - 1.1. พระธรรมวินัย : หลักการทั่วไปของพระพุทธศาสนา (พระธรรมและพระวินัย)
 - 1.2. หลักศีลธรรม 3 : ปรีชาปฏิบัติ ปฏิเวธ
 - 1.3. คุณประโยชน์ของพระธรรมที่มีต่อผู้ปฏิบัติ
 - 1.4. ความ เป็นมาโดยย่อของพระธรรมวินัย
 - 1.5. โครงสร้างและสาระสำคัญของพระไตรปิฎกโดยสังเขป
2. หลักกรรม
 - 2.1. ตัวอย่างของการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
 - 2.2. ความหมายของ กรรม
 - 2.3. ความหมายของกฎแห่งกรรม
 - 2.4. ความสัมพันธ์ระหว่างกฎแห่งกรรมกับการเวียนว่ายตายเกิด
 - 2.5. ความหมาย เจริญกรรมวิบาก
 - 2.6. ความหลุดพ้นจากการ เวียนว่ายตายเกิด

3. พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

3.1 จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา กับของวิทยาศาสตร์

3.2 ความเชื่อซึ่งมีปัญญากำกับตามหลักพระพุทธศาสนา (เช่น หลักกาลามาสูตร)

กับความเชื่อตามหลักวิทยาศาสตร์

3.3 การคิดแบบพุทธกับคิดแบบวิทยาศาสตร์

3.4 ความสอดคล้องและความแตกต่างกันระหว่างหลักพระพุทธศาสนา (เช่น

ไตรลักษณ์กับหลักวิทยาศาสตร์)

4. ธรรมอันเป็นอุดมมงคลสำหรับบุคคลในสังคม

4.1 เลี้ยงดูบิดามารดา

4.2 เลี้ยงดูบุตร

4.3 เลี้ยงดูภรรยา

4.4 สงเคราะห์ญาติ

4.5 ทำกิจกรรมที่ไม่เป็นโทษแต่เป็นประโยชน์แก่อกุล (อนันวัชชกรรม เช่น

ตัวอย่างในวนโรปสูตร อันว่าด้วยประโยชน์ สาธารณในพระไตรปิฎก เล่มที่ 15)

5. ภาคปฏิบัติ

5.1 สมาธิ : การฝึกสมาธิ (เน้นนิวิรม์)

5.2 มรรยาทชาวพุทธ ประเพณี พิธีกรรม

มัธยมศึกษาปีที่ 6

ส 0412 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค 0.5 หน่วยการเรียนรู้

ส 0413 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค 0.5 หน่วยการเรียนรู้

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

1.1 กำเนิดพระสงฆ์

1.2 สมมติสงฆ์กับอริยสงฆ์

1.3 วัตถุประสงค์ของการมีวินัยสงฆ์

- 1.4 ฐานะหน้าที่ของพระสงฆ์
- 1.5 การปกครองคณะสงฆ์ไทย
- 1.6 การศึกษาของสงฆ์
- 1.7 บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม
- 1.8 พระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญในอดีต (เน้น เฉพาะสาระสำคัญของประวัติที่เป็น

ตัวอย่างที่ดี)

- พระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
- สมเด็จพระพุทธาจารย์ (โต) วัดระฆังโฆสิตาราม
- พระรัตนธัมมิ (ม่วง) วัดท่าโพธิ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- หลวงพ่อเงิน วัดคอนยายหอม
- หลวงพ่อคล้าย วัดสวนขัน
- พระอาจารย์ฝั้น (อาจาโร)

1.9 พระคุณของพระสงฆ์ (พระสังฆคุณ)

1.10 การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนต่อพระสงฆ์

2. สาราณียธรรม 6 : (หลักการสร้างความสามัคคี)

3. อปริหานิยธรรม 7 : ธรรมอันเป็นเหตุให้ปราศจากความเสื่อม (เป็นไป

เพื่อความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม)

4. อคติ 4 : ความลำเอียง

5. ทศพิธราชธรรม : ธรรมสำหรับผู้นำ

6. ธรรมอันเป็นอุดมมงคลสำหรับพุทธศาสนิกชน

6.1 ความไม่ประมาท

6.2 ความเคารพ

6.3 ความอ่อนน้อมถ่อมตน

- 6.4 ความสันโดษ
- 6.5 ความอดทน
- 6.6 ความเป็นผู้ว่าง่าย
- 6.7 การทบปะสมณะ
- 6.8 การพึงธรรม
- 6.9 การสนทนาธรรม

7. พระพุทธศาสนาอันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคม (เน้นการเลือกข้อธรรมมาปฏิบัติให้เหมาะสม)

8. ภาคปฏิบัติ

- 8.1 ปัญญาและการฝึกปัญญา (เน้นแนวปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน)
- 8.2 มรรยาทชาวพุทธ ประเพณี พิธีกรรม (สิริมงคลโล ภิกขุ 2529 : 6-7)

การสอนแบบพุทธวิธี

พระพุทธเจ้าทรงเป็นบรมครูที่ได้ทรงสั่งสอนศาสนิกชนให้รู้จักจริง รู้แจ้งในปรัชญาและวิธีการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพสูงส่งยากที่ครูผู้ใดจะสามารถปฏิบัติได้เทียบเท่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างที่ดีที่ครูทั่วไปควรจะนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในโรงเรียน ทั้งนี้ เพราะกระบวนการสอนของพระองค์ซึ่งนักการศึกษาทั่วไปเรียกว่า "การสอนแบบพุทธวิธี" นั้น มีลักษณะ เป็นวิทยาศาสตร์ มีขั้นตอนในการสอนที่มีระบบและสามารถนำไปใช้ในทุุกกาลและเทศะ เพราะพระพุทธเจ้าทรงสอนโดยเน้นให้คนเข้าใจจริงและปฏิบัติได้จริงและทรงเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคน

พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ) (2527 : 135-143) ได้กล่าวว่าการสอนตามแบบพระพุทธเจ้านั้น เมื่อจะสอนให้รู้จักอะไร สิ่งใดแล้ว ท่านก็สอนโดยยึดหลัก 4 ประการดังนี้

1. สิ่งนั้นมันคืออะไร
2. สิ่งนั้นมาจากไหน
3. สิ่งนั้นเพื่อประโยชน์อันใด
4. สิ่งนั้นจะสำเร็จได้ตามนั้นโดยวิธีอย่างไร

นอกจากนี้ยังแนะนำในการสอนไว้ดังนี้

1. สอนเท่าที่ควรสอน
2. สอนอย่างชัดเจน
3. สอนมีเหตุผลอยู่ในตัว
4. สอนชนะใจผู้ฟัง
5. สอนให้เกิดความรำเริง
6. สอนให้ผู้ฟังเกิดความกล้าในการที่จะปฏิบัติตาม

จรรยา คุณมี (2520 : 99-104) และ สมทรง บุญฤทธิ์ (2523 : 11-17) ได้สรุปวิธีสอนของพระพุทธเจ้าสอดคล้องกันดังนี้

1. ทรงสอนโดยทำตัวอย่างให้ดู โดยการปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ เช่น ทรงกล่าวว่ "ดูภริกาภุทั้งหลาย เหตุไฉน เธอจึงเป็นคนเกียจคร้านในศาสนาของตถาคต ผู้มีความเพียรแล้ว ทำกับทรงจงใจให้สาวกถือเอาพระองค์เป็นแบบอย่างในความเพียรนั้น"
2. ทรงสอนโดยใช้อุปกรณ เช่น ดอกบัว ผ้า น้ำ ฯลฯ เช่น พระภิกษุรูปหนึ่งเป็นศิษย์ของพระสารีบุตร ไม่สามารถทำจิตใจให้สงบได้ พระสารีบุตรจึงทรงนำเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงพาไปดูดอกบัวในสระ ทรงชี้ให้เห็นความไม่จีรังของดอกบัว ซึ่งมีตั้งแต่ดอกตูม ดอกบาน จนถึงกลีบหล่น เป็นผลให้พระภิกษุรูปนั้น เข้าใจธรรมได้
3. ทรงสอนโดยใช้วาจา คือ ทรงยกย้ายถ้อยคำสำนวนในการสอน 9 ประการ ซึ่งเรียกว่า "นวัคคัสถุศาสตร์" ซึ่งแปลว่า คำสั่งสอนมีองค์ 9 คือ
 - 3.1 สุตตะ คือ การสอนให้เข้าใจโดยการฟัง
 - 3.2 เถยยะ คือ การสอนร้อยแก้วแล้วแทรกด้วยบทกวีในภายหลัง
 - 3.3 เวยยะกรรมะ คือ การสอนเป็นร้อยแก้วล้วนหรือบรรยายล้วน
 - 3.4 คาถา คือ การสอนเป็นบทกวีล้วน เช่น

ยาที วปุเต พิช ตาหิส สภาเต ผล

แปลว่า หวานพิชเช่นไรย่อมได้ผลเช่นนั้น

- 3.5 อุทาน คือ การสอนโดยการเปล่งวาจาเป็นคติ เช่น
อนิจจา วต สงฺขารานา
แปลว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงทนอ
- 3.6 อิติวุตตะกะ คือ การสอนโดยการอ้างอิงคำพูดที่เคยพูดกล่าวมาแล้ว
- 3.7 ชาตก คือ การสอนโดยการเล่านิทาน นิยายประกอบหลักธรรม
- 3.8 อภภูตธรรม คือ การสอนเรื่องที่น่าแปลกอัศจรรย์
- 3.9 เวทลละ คือ การสอนเรื่องใช้สติปัญญาชั้นสูงในการขบคิดพิจารณา

4. ทรงสอนโดยวิธีซักถาม เพื่อให้ยอมรับหรือเห็นจริงด้วยตนเอง เพื่อเป็นการทดสอบความเข้าใจ และปิดทางมิให้ผู้อื่นคัดค้านได้ เช่น ทรงสอนพระปัญจวัคคีย์ให้เห็นร่างกายของคนเราเป็นอนัตตา คือ ไม่มีตัวตนที่แท้จริง หรือไม่อยู่เป็นแก่นสารอะไร พระพุทธเจ้าตรัสถามปัญจวัคคีย์ให้ตอบเป็นชั้น ๆ ดังนี้

- พระพุทธเจ้า : ร่างกาย จิตใจ เป็นสิ่งเที่ยงแท้ถาวร หรือไม่เที่ยงแท้ถาวร
- ปัญจวัคคีย์ : ไม่เที่ยงแท้พระเจ้าข้า
- พระพุทธเจ้า : สิ่งใดที่ไม่เที่ยงแท้ปรวนแปรได้ สิ่งนั้นเป็นสุขหรือเป็นทุกข์
- ปัญจวัคคีย์ : เป็นทุกข์พระเจ้าข้า
- พระพุทธเจ้า : สิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ถาวรปรวนแปรและเป็นทุกข์ เราควรจะยึดถือว่า
นั้นของเรา นั้นตัวเรา หรือ?
- ปัญจวัคคีย์ : ไม่ควรยึดถือพระเจ้าข้า

ผลแห่งการสอน เช่นนี้ ทำให้ปัญจวัคคีย์ละความยึดมั่นในร่างกาย และบรรลुเป็น

พระอรหันต์

5. ทรงสอนโดยวิธีเปรียบเทียบ หรือ การอุปมาอุปมัย ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ เพื่อช่วยให้คำสอนนั้นชัดเจน เช่น พระองค์ทรงตรัสว่า "ถ้าหลังคารั่วอย่างเดียว ข้าวของภายในบ้านก็จะ เป็นเหมือนไม้ได้รับการคุ้มครองรักษาไปด้วย เพราะ เวลาฝนตกเปียกเสียหายฉ่นใดก็ดี ถ้าจิตใจไม่ได้รับการควบคุมอย่างดี กาย วาจา ก็จะแสดงอาการชั่วมออกมาด้วย"

6. ทรงสอนโดยใช้เรื่องราวที่ผู้ฟังเข้าใจคืออยู่แล้วเป็นเครื่องนำไปสู่ธรรม เช่น ทรงสอนเรื่อง การลงอาบน้ำลอยบาปของพราหมณ์ว่า "ยังมีแม่น้ำอีกสายหนึ่งที่ลงอาบได้โดยร่างกายไม่เปียก คือ ศีล"

7. ทรงสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งพระองค์ทรงแบ่งบุคคลออกเป็น 4 พวก เปรียบดั่งดอกบัว 4 เหล่า ดังนี้

7.1 อุกมตัตถุญ คือ ผู้าจรรู้ธรรมได้พลัน เปรียบเหมือนดอกบัวอยู่เหนือน้ำพอถูกแสงอาทิตย์ก็บาน บุคคลจำพวกนี้สอนง่ายไม่จำเป็นต้องมีอุปกณ์ หรือธรรมวิธีมากนัก

7.2 วิปจิตถุญ คือ ผู้าจรรู้ธรรมได้ต่อเมื่อทำนอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น คือ ต้องมีการขยายความให้ละเอียดมากขึ้น เปรียบดั่งดอกบัวกำลังจะพ้นน้ำอันจะบานในวันรุ่งขึ้น

7.3 เนยยะ คือ ผู้พอจะแนะนำได้ แต่ต้องแนะนำสิ่งสอนอยู่บ่อย ๆ ต้องอธิบายอย่างละเอียด มีอุปกณ์และมีการยกตัวอย่างให้เห็นจึงจะเข้าใจได้ เปรียบเหมือนกับดอกบัวอันจะบานในวันต่อ ๆ ไป

7.4 ปทปรมะ คือ พวกบรมโง่ คือ พวกแม้จะแนะนำสิ่งสอนอย่างไรก็ไม่เข้าใจ หรือไม่รับฟังทั้งสิ้น เปรียบเหมือนดอกบัวซึ่งอยู่ติดกับดิน อันจะเป็นอาหารของเต่า ปลา บุคคลประเภทนี้พระพุทธเจ้าไม่ทรงสั่งสอน

วคิน อินทสระ (2524 : ไม่เรียงหน้า) สรุปว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีสอน 5 ลักษณะ ดังต่อไปนี้คือ

1. ทรงสอนด้วยวิธีเอากังวลลักษณะ คือ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผล เป็นสุข ความชั่วมีผล เป็นทุกข์ กุศล เป็นสิ่งที่ควรบำเพ็ญ อกุศล เป็นสิ่งที่ควรละ
2. ทรงสอนด้วยวิธีเกชชชลักษณะ คือ ทรงแยกประเด็นให้ชัดเจน
3. ทรงสอนด้วยวิธีปฏิญาณลักษณะ คือ ทรงถวามย้อนเสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน
4. ทรงสอนด้วยวิธีรูปนลักษณะ คือ ปิดปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ เช่น ไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะทรงเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ หรือยังไม่ถึงเวลาที่จะรู้
5. ทรงสอนด้วยวิธีอุปมาลักษณะ คือ สอนแบบเปรียบเทียบ

นอกจากนี้แล้วยังได้อธิบายท่าทีในการสอนของพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ทรงใช้ท่าทีในการสอน 3 อย่างคือ

1. ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม เช่น ตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายว่า "ดูก่อนพระภิกษุทั้งหลายจะเป็นความงามทาน้อยไม่ ถ้าพวกเขาผู้บวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้ว จะพึงเป็นผู้มีความอดทนมีความสุข"
2. ทรงสอนอย่างเข้มงวดรุนแรง เพื่อให้เหมาะสมแก่อุปนิสัย หรืออินทรีย์ของเวไนยชน
3. ทรงสอนอย่างขอร้องวิงวอน ดังตัวอย่างจากธรรมทนายาตสูตร เช่น ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นธรรมทนายาต คือผู้รับมรดกธรรมของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทนายาต คือผู้รับมรดกอามิสของเราเลย เรามีความห่วงใยในเธอทั้งหลายว่า ทำอย่างไรหนอสาวกของเราจะเป็นธรรมทนายาต ไม่เป็นอามิสทนายาต"

สุมน อมรวิวัฒน์ (2528 : 13) ได้อธิบายการสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับแนวความคิดพื้นฐานของการสอนและวิธีสอน พอสรุปได้ดังนี้

ในแง่ของการสอน พระองค์ทรงวางพื้นฐานไว้ว่า สอนให้มีวิธีการใหม่ วางรากฐานอยู่บนสติปัญญา และการถามหาเหตุผล สอนให้คิดอย่างอิสระ เชิญคิดหาเหตุผลได้เต็มที่ แต่อย่าคิดอย่างเดียวให้ปฏิบัติด้วย พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดวิธีสอนไว้ 4 อย่างคือ

1. สันถัสสนา แสดงกรรมชั่วที่ควรละและกรรมดีที่ควรประกอบ ให้ผู้ฟังเห็นดีถึงการกระทำในที่เฉพาะหน้า
2. สมาทปนา ชักชวนให้ผู้ฟังถือเอาด้วยดี ในสิ่งที่ควรเว้น และสิ่งที่ควรปฏิบัติ
3. สมุตเตชนา ให้ผู้ฟังกล้าหาญขึ้นด้วยดี ในสิ่งที่ควรเว้นและสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ
4. สัมปัทธสนา ให้ผู้ฟังรำเริงบันเทิงใจ เห็นคุณค่าของการละความชั่ว ทำดี

วิธีสอนของพระพุทธเจ้าอีกวิธีหนึ่ง คือ ทรงสอนให้รู้จักอ้างอิง และสืบสวนข้อมูลต่าง ๆ อย่างมีหลักเกณฑ์ ทรงยกตัวอย่างว่าพวกเขาใดมาอ้างว่าถ้อยคำนั้น ๆ เป็นถ้อยคำของพระองค์แล้วไซ้จะต้องมีวิธีค้นคว้าหาหลักฐานอ้างอิง คือ

1. ศึกษาพยัญชนะ เหล่านั้นให้แน่นอนก่อน
2. นำมาหยังลงพิจารณากับพระสูตร

3. เปรียบเทียบกับพระวินัยว่าไม่คลาดเคลื่อน
4. ลงความเห็นแจ่มแจ้งแล้วจึงรับว่าเป็นคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า

กล่าวโดยสรุป การสอนแบบพุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้นพระองค์สอนให้คนรู้จักคิดและคิดเป็น โดยเฉพาะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุกเรื่อง ถ้าเรื่องใดมีเรื่องศรัทธาธรรมะในหมวดนี้จะต้องมีปัญญากำกับอยู่เสมอไม่ให้เชื่ออย่างงมงาย ทรงสอนให้เห็นว่าเรื่องของพระพุทธศาสนามีใช่เรื่องสมมุติฐานคือเดาเอาโดยเดาว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรือน่าจะเป็นอย่างนั้น แต่เป็นเรื่องของการค้นพบด้วยความจริง ด้วยการลงมือทดลองปฏิบัติ แล้วจึงนำเอาความจริงที่ค้นพบนั้นมาสั่งสอน เพราะฉะนั้นผู้ที่เชื่อก็ต้องลองไปคิด ลองไปปฏิบัติเสียก่อน เมื่อเห็นแจ้งชัดแล้วจึงค่อยเชื่อ

การประยุกต์การสอนแบบพุทธวิธี

ปัจจุบันได้มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้ประยุกต์ การเรียน การสอน ตามแบบพุทธวิธีกับทฤษฎีและแนวคิดทางการศึกษาใหม่หลายรูปแบบ และได้นำไปทดลองสอนในห้องเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนวิชาสังคมศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ที่สำคัญ ๆ มีดังนี้คือ

สาโรช บัวศรี (2528 : 41-45) ได้ประยุกต์ขั้นตอนของ อริยสัจ 4 เป็นของวิธีสอน เรียกว่า "วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ" หรือ "วิธีการแห่งปัญญา" ซึ่งมีลำดับขั้นดังนี้คือ

1. ขั้นกำหนดปัญหา (หรือขั้นทุกข์) ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองด้วยความรอบคอบและพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียนจะต้องคิดแก้ปัญหาให้จงได้

2. ขั้นตั้งสมมุติฐาน (หรือขั้นสมุทัย)

- 2.1 ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาด้วยตนเองว่า สาเหตุของปัญหาที่ยกมากล่าวในข้อที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง::

- 2.2 ครูช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจว่าในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้น จะต้องกำจัดหรือดับที่ต้นตอ หรือแก้ที่สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น

- 2.3 ครูช่วยให้นักเรียนให้ได้คิดว่า ในการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้าง คือ ให้กำหนดสิ่งที่จะกระทำนี้เป็นข้อ ๆ ไป

3. ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล (หรือขั้นนิโรธ)

- 3.1 สัจฉิกริยา หมายถึง ทำให้แจ้ง ให้ได้บรรลุจุดหมายที่ต้องการ ทำอย่างไรจึงจะทำให้แจ้งได้ ถ้าเจริญตามรอยพระพุทธองค์ก็ต้องกระทำด้วยตนเอง จะเห็นว่าพระพุทธองค์

ทรงลองวิธีการต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง เช่น โยคะ ดะ และทรงอดพระกระยาหาร เมื่อทรงเห็นว่าไม่อาจบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการได้ จึงทรงใช้วิธีการสมถะ และวิปัสสนากรรมฐาน ดังนั้น การสอนในชั้นนี้ ครูต้องช่วยให้นักเรียนได้กระทำ หรือ ทำการทดลองด้วยตนเอง ตามหัวข้อต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในการกระทำกันดังในชั้นที่ 2 ข้อ 2.3

3.2 เมื่อทดลองได้ผลประการใด ก็ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่าง หรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้ เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

4. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (หรือชั้นมรรค)

4.1 จากการกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้นย่อมได้ผลออกมาให้เห็นชัดเจน ผลบางประการจะชี้ให้เห็นว่า แก่ปัญหาได้บางประการ แต่ไม่ค้อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องจะชี้ให้เห็นว่า แก่ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดมุ่งหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นั้นทีละข้อไว้ในชั้นที่ 3 ข้อ 3.2 นั้นจนเห็นแจ่มแจ้งว่า ทำอย่างไรจึงแก้ปัญหาที่กำหนดในชั้นที่ 1 ได้สำเร็จ

4.2 จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหาได้จริงต่อไปก็ให้สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือ เป็นระบบ หรือ เป็นแนวทางปฏิบัติแล้วให้ลงมือกระทำ หรือปฏิบัติอย่าง เต็มที่ตามแนวทางนั้น

สุมน อมรวิวัฒน์ (2528 : 84-88) ได้นำแนวการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นคติทางพุทธศาสนา มาสร้าง เป็นหลักการและชั้นการสอนตามแนวทางพุทธวิธีขึ้น เรียกหลักการและชั้นตอนการสอนนี้ว่า การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ซึ่งสรุปวิธีการย่อ ๆ ได้ดังนี้

หลักการ

ครู เป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะ เรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกคายนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง มุ่งเน้นให้ครู เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และศิษย์ได้มีโอกาสคิดแสดงออกปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนการสอน

1. **ขั้นนำ** การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียน และบทเรียน
 - 1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม
 - 1.1.1 เหมาะกับระดับชั้นเรียน
 - 1.1.2 เหมาะกับวัยของผู้เรียน
 - 1.1.3 เหมาะกับวิธีการเรียนการสอน
 - 1.1.4 เหมาะกับบทเรียนที่จะสอน
 - 1.2 บุคลิกภาพของครู และการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์
 - 1.2.1 บุคลิกภาพทางกาย มีความสะอาด แจ่มใส สงบและสำรวม
 - 1.2.2 เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี
 - 1.2.3 มีความมั่นใจในตนเอง เนื่องจากเป็นผู้รู้จริง และปฏิบัติจริง

ในสิ่งที่สอนผู้อื่น

ด้วยความรู้และความรัก ครูผู้เป็นกัลยาณมิตรจึงควรสร้างศรัทธาด้วยจิตเมตตาต่อศิษย์
 ช่วยให้ความอบอุ่น เป็นกันเอง และแนะทางแก้ปัญหาอย่างมีหลักการและเหตุผล

- 1.3 การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ
 - 1.3.1 ใช้สื่อการเรียนการสอน
 - 1.3.2 จัดกิจกรรมชั้นนำที่สนุก น่าสนใจ
 - 1.3.3 นักเรียนได้ตรวจสอบความรู้ ความสามารถของตนและได้รับทราบ

ผลทันที่ที่เป็นการเสริมแรง

2. ขั้นสอน

- 2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือ เสนอหัวข้อเรื่องประเด็น
 ที่สำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ
- 2.2 ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล
- 2.3 นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ
- 2.4 จัดกิจกรรมที่เราให้เกิดความคิดวิธีต่าง ๆ

2.5 ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า โดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือก และทางออกของการแก้ปัญหา

2.6 ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

2.7 กิจกรรมฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือก และตัดสินใจนั้นให้ประจักษ์ชัด

3. ชั้นสรุป

3.1 ครูและนักเรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติได้

ถูกต้อง

3.2 อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

3.3 สรุปผลการปฏิบัติ

3.4 สรุปบทเรียน

3.5 วัดและประเมินผล

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2529 : 39-42) ได้กล่าวถึง การสอนด้วยกระบวนการไตรสิกขา ว่า เป็นวิธีสอนที่ยึดถือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางปฏิบัติ โดยผู้เรียนมีศีลสิกขา คือ สำรวมกาย วาจา ให้ถูกต้องอยู่ในองค์ศีล มีจิตสิกขา คือ ฝึกจิตให้สงบ มั่นคง มุ่งใส ระงับกิเลส เมื่อจิตมั่นคง เป็นจิตที่ฝึกดีแล้ว ก็เป็นจิตอันควรแก่การงานที่พิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง ปัญญา สิกขา คือ การพิจารณาร่างกาย ความรู้สึกนึกคิดในขณะที่มีสมาธิ

การสอนด้วยกระบวนการไตรสิกขาเป็นการสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง พิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดความเจริญ ความเสื่อม และอุปสรรคสนับสนุน หรือแก้ไขความเสื่อมนั้น ให้เห็นสภาพความเป็นจริงด้วยตนเอง ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนด้วยกระบวนการไตรสิกขานั้น เป็นปัญญา หรือความรู้จากการเห็นสภาพธรรมด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะนำผลการเรียนรู้นั้นมาปฏิบัติโดยเฉพาะ การฝึกให้มีสติ สำรวม กาย วาจา ใจ ครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาปัญหาด้วยตนเอง

ชั้นการสอนด้วยกระบวนการไตรสิกขา มีขั้นตอนดังนี้

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นทำให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้ให้รู้จุดมุ่งหมายในการเรียน วิธีการเรียน และเสนอปัญหา อาจทำได้ดังนี้

- 1.1 ครูและนักเรียนสนทนาเกี่ยวกับหัวข้อ เรื่องที่จะ เรียน
- 1.2 ครูบอกจุดมุ่งหมายของการ เรียน
- 1.3 ครู เสนอปัญหาหรือสนทนากับนักเรียนแล้วช่วยกันตั้ง ประเด็นปัญหา

2. ชั้นกิจกรรมการสอน เป็นขั้นให้ความรู้เบื้องต้นหรือทบทวนความรู้เดิม และพิจารณา ปัญหา เพื่อให้ เห็นสภาพที่เป็นจริงอย่างชัดเจน และแนวทางแก้ปัญหาด้วยกระบวนการไตรสิกขาแล้ว นำมาอภิปรายให้เกิดความรู้แจ้งชัด การสอนควรจัดกิจกรรมดังนี้

2.1 ครูอธิบายทบทวนความรู้เดิมของนักเรียน หรือให้ความรู้ใหม่ที่จะ เป็นพื้นฐาน ในการพิจารณาปัญหา

2.2 ทบทวนปัญหาให้เห็นความกระจ่างชัดของปัญหาให้ตรงกันโดยอภิปรายกับ นักเรียน

2.3 แบ่งกลุ่มนักเรียนกลุ่มละ 6-8 คน ลงมือปฏิบัติไตรสิกขา

3. ขั้นสรุป

3.1 นักเรียนทั้งชั้นอภิปรายร่วมกันสรุปแนวคิดของชั้น

3.2 ครูอธิบายสรุปเพิ่มเติม

3.3 นักเรียนทำกิจกรรมเสริมความเข้าใจยิ่งขึ้น อาจจะอ่านหนังสือเพิ่มเติม

เขียน เรียงความ คำขวัญ ทำแบบฝึกหัด

สรุป

จากการประยุกต์การสอนแบบพุทธวิธีที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้โดยครูผู้สอนต้องสอนให้นักเรียน เกิดความ เห็นชอบ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติตาม เพื่อพัฒนาตนเอง เมื่อนักเรียนมีความ เห็นชอบแล้วก็จะวิเคราะห์ ด้วยความคิดที่แยบยล (โยนิโสมนสิการ) อันจะเป็นการให้เกิดปัญญาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ อย่างถูกต้องบนพื้นฐานของ เหตุผล

เทคนิควิธีการสอนจริยศึกษา ศีลธรรมและวิชาพระพุทธศาสนาที่ควรนำมาใช้

นักการศึกษาและท่านผู้รู้หลายท่านได้ให้ข้อคิด ข้อ เสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน จริยศึกษา ศีลธรรม พระพุทธศาสนาให้ได้ผลและประสบความสำเร็จมากมาย เช่น

กรมการศาสนา (2513 : 1-20) ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาไว้สรุปได้ดังนี้

หลักการสอน

1. : สำคัญของการเรียนรู้จะต้องให้ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและใช้วิธีสอน
ที่เหมาะสม
2. : การสอนจะต้องมีเหตุผล สนับสนุนให้เห็นประโยชน์และโทษของการปฏิบัติ
3. : การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งจำเป็น โดยครูเป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นผู้นำ
ทางด้านจริยธรรม

วิธีสอน

ก่อนสอนผู้สอนจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ผู้เรียนทราบล่วงหน้าว่าครูหวังให้นักเรียนทำอะไรได้บ้าง และกำหนดเกณฑ์ที่จะตัดสินไว้ และต้องใช้วิธีการประเมินผลอย่างถูกต้อง ด้วยการเขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม จะต้องระบุเงื่อนไขขั้นสุดท้ายที่ต้องการ และเกณฑ์การตัดสิน และวิธีสอนจริยธรรมนั้นมีหลายวิธี ครูอาจเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งในการสอนได้ หรืออาจใช้หลายวิธีก็ได้ตามความเหมาะสม ได้แก่

1. การอภิปรายปัญหา เมื่อครูศึกษาเนื้อ เรื่องที่จะทำการสอนแล้ว ครูอาจใช้สิ่งแวดล้อมและสภาพการณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นปัญหา และนำข่าวหนังสือพิมพ์มาให้นักเรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
2. การแบ่งกลุ่มให้นักเรียนมีการค้นคว้า โดยวิธีการกำหนดหัวข้อให้นักเรียนทำรายงานเสนอต่อทั้งชั้นโดยการพูดและเขียนแล้วรวม เรื่องเป็นความคิดรวบยอด เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง อาจแบ่งงานให้ทำ หรือให้วาดภาพ ทำแผนผัง ทำสมุดศัพท์ จัดนิทรรศการ

ทิศนา ขมขมณี (2521 : 16-17) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาโดยยึดหลักการเรียนของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ สรุปได้ดังนี้

1. เสนอ เนื้อหาที่เป็นหลักจริยธรรมในรูปของการ เล่านิทาน ยกสถานการณ์หรือการสร้างสถานการณ์ การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเสนอ เนื้อหาด้วยนักเรียนเอง

2. ใช้กลุ่ม เป็นแหล่งความรู้ จัดให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ และความรู้สึกร่วมกัน คิดซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ในลักษณะนี้ ครูจำเป็นต้องฝึกความเป็นผู้มีเหตุผลยอมรับความคิดเห็น ของผู้อื่น เป็นสำคัญ จึงจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างเต็มที่ และยังมีความสัมพันธ์อันดีระหว่าง สมาชิกในกลุ่มอีกด้วย

3. ครูใช้คำถาม เป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนคิด คำถามที่ต่อเนื่องจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดต่อ เนื่องจากสามารถพบคำตอบได้ด้วยตนเอง

4. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมตัดสินใจกับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนไม่ว่าใน ขณะที่เรียนจริยธรรม หรือการเรียนวิชาอื่น ๆ เป็นการฝึกทักษะในการตัดสินใจในสถานการณ์จริง นอกเหนือจากสถานการณ์ที่ครูสร้างขึ้น

ก้อ สวัสดิทาณิชย์ (2522 : 9-10) ได้กล่าวถึงแนวความคิดในการจัดจริยศึกษาใน โรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ว่า การสร้างค่านิยมทางศีลธรรมที่ถูกต้องให้แก่ตนเองนั้น เป็นกระบวนการ ที่ยืดเยื้อยาวนาน เด็กได้รับการอบรมสั่งสอนตั้งแต่เล็ก ๆ เมื่ออยู่ที่บ้าน จนกระทั่งมาอยู่โรงเรียนได้รับการอบรมสั่งสอนเพิ่มเติม การคบเพื่อน การสังคมกับเพื่อนภายนอกก็เป็นส่วนหนึ่งซึ่งทำให้เด็กสร้าง ค่านิยมแก่เด็กนั้นอย่างมากที่สุดที่จะทำได้คือ ให้มีคำอธิบายเพิ่มเติมให้ชัดเจนว่า หลักศีลธรรมซึ่ง มนุษย์ควรจะมียึดถือเป็นค่านิยมอะไร (Value Clarification) เหตุใดเราจึงยึดถือสิ่งนั้นเป็นค่านิยมเรา และเมื่อเรายอมรับหลักศีลธรรมบางอย่างมาเป็นค่านิยมของเราแล้ว การประพฤติปฏิบัติ ของเรานั้นจะสอดคล้องกับค่านิยมที่เรายอมรับด้วย ฉะนั้น ครูผู้สอนค่านิยมทางจริยธรรมควรคำนึงถึง

1. เรื่องของการสอนจริยศึกษานั้น มิใช่สอนเพื่อให้เด็กท่องจำได้จะต้องสอนให้เด็ก รู้จักวิเคราะห์ เหตุการณ์ และยอมรับสิ่งนั้นว่าเหมาะสมที่จะยึดถือ เป็นค่านิยมของเราหรือไม่
2. จะต้องปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน โดยเริ่มต้นจากการรักษาความสะอาด การสร้างสุขาภิบาลที่ถูกต้อง ตกแต่งบริเวณให้สวยงาม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง
3. รูปแบบตัวอย่างในเรื่องของความประพฤติ เรื่องของมารยาท ศีลธรรมและจริยธรรม ครูจะต้องเป็นรูปแบบตัวอย่างแก่เด็ก

4. การส่งเสริมจริยศึกษานั้นมีบริการหลายอย่าง บางอย่างโรงเรียนจัดให้สำหรับผู้มีปัญหา หรือมีความต้องการโดยเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้คำปรึกษาในระบบกลุ่ม ครูผู้สอนสามารถสอดแทรกวิชาศีลธรรมเข้าไปได้ด้วย เป็นวิธีการที่เด็กจะเรียนจากกันและกัน กับทั้งได้เรียนรู้จากครูด้วย

5. การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม เราควรเร่งเรื่องกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้นักเรียนมีความ เจริญก้าวหน้า และสร้างบุคลิกอันพึงประสงค์ให้แก่ตนเอง

อดิศักดิ์ ทองบุญ (2522 : ๘๐-62) ได้ให้ข้อคิดเห็น เกี่ยวกับวิธีสอนจริยศึกษาไว้ว่า การสอนจริยศึกษานั้นควรสอนให้ผู้เรียนบรรลุ เป้าหมาย 3 ประการคือ

1. ให้ได้ปัญญาความรู้ คือรู้ เรื่องศีลธรรมและวัฒนธรรมอันเป็น เนื้อหาของวิชานี้อย่างถูกต้องครบถ้วน
2. ให้ได้เจตคติที่ดีต่อศีลธรรมและวัฒนธรรมที่เรียน คือให้เกิดความ เชื่อและความเลื่อมใสสนใจอยากปฏิบัติตาม
3. ให้ได้ทักษะ คือ สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและได้รับผลดีตามที่ เรียนมา

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของครูผู้สอนจริยศึกษาไว้ด้วยว่า ครูผู้สอนนั้นเป็น องค์ประกอบอันสำคัญในการศึกษาเล่าเรียน การสอนจริยศึกษาให้ได้ผลดี หรือสำเร็จตามเป้าหมายดังกล่าว ครูผู้สอนควรมีคุณสมบัติต่อไปนี้ เป็นส่วนประกอบ คือ

1. มีความรู้ใน เรื่องศีลธรรมและวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง
2. มีความ เมตตากรุณาต่อนักเรียน
3. มีศิลป์ในการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหารและกลวิธีในการสอน
4. ความประพฤติดี เป็นผู้ที่ศิษย์ควรเคารพนับถือ

พระธรรมญาณมุนี (2523 : 119) ได้กล่าวถึงแนวทางในการส่งเสริมจริยธรรม เพื่อครู อาจารย์ นำไปศึกษาและปฏิบัติ พอสรุปได้ดังนี้

1. ความมีศีลธรรมในตัวของครู ถือเป็นสิ่งที่สำคัญคือ เพราะการกระทำของครู บทบาทในชีวิตของครูอยู่ในความสนใจของนักเรียนตลอดเวลา ศีลธรรมประจำตัวครูถ่ายทอดเป็นศีลธรรมประจำใจของนักเรียนได้โดยง่าย

2. ดำเนินการให้นักเรียนหัดคิดค้นความคิด ความซื่อ ความถูกต้อง ในตัวของตัวเองและ
สังเกตในผู้อื่นด้วย เช่น การหนีเรียน การเสียมารยาท ฯลฯ

3. อำนวยความสะดวกให้นักเรียนในช่วงเวลาว่างของการเรียนการปฏิบัติ

4. ครูต้องมีศิลปะในการผ่อนปรนแก่นักเรียน

5. คณะครูจะต้องสามัคคีกัน ไม่มีความขัดแย้งชนิดที่รุนแรงจนแสดงออกมาให้นักเรียนเห็น

6. ครูและนักเรียนต้องหาโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน หรือ
กลุ่มนักเรียน

ระวี ภาวโร (อ้างถึงใน กรมวิชาการ 2523 : 9) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับครูสอน
จริยธรรมไว้พอสรุปได้ดังนี้

ครูผู้สอนทุกคนควรมีความพร้อมที่จะสอนจริยธรรมได้ การสอนในด้านความรู้และความ
เข้าใจ ครูอาจไม่จำเป็นต้องมีจริยธรรมถึงขนาด ถ้าจะให้ให้นักเรียนมีจริยธรรมด้วยความศรัทธา ยึดถือ
เป็นอุดมคติ ครูจำเป็นต้องมีจริยธรรมอยู่บ้างเหมือนกัน กุศโลบายในการจัดภายในโรงเรียนหรือภายใน
ในระบบการสอนเองที่แทรกซึมเข้าไป ทุกชั่วโมงเอาสัก 10 นาที ในการนั้นจำเป็นต้องเพ่งเล็งที่
ครูเพราะถ้ามีการดำเนินการอะไรในเรื่องจริยธรรมเพื่อจะแก้ปัญหาที่ครูต้องโดนก่อนทุกโรงเรียน
ครูทุกคนต้องมีความพร้อมที่จะสอนจริยธรรมได้

เมธี บิลันธนานนท์ (2525 : 55-59) ได้เสนอองค์ประกอบหลัก 3 ประการ เพื่อการ
สอนจริยศึกษาให้ได้ผลดังนี้

1. ครูผู้สอน ถ้าครูผู้สอนไม่ประพฤติในลักษณะที่ให้ เป็นไปตามคำสอนที่ได้สอนแล้ว ก็
เป็นการยากที่จะให้นักเรียนจำและนำไปปฏิบัติ ครูควรมีลักษณะพิเศษเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 3 ประการคือ
มีหลักธรรมประจำใจ คือ ปัญญา กรุณา และบริสุทธิ์ มีความรู้ในหลักธรรมและมีวาทศิลป์

2. ครูจริยศึกษาต้องศึกษาให้เกิดความเข้าใจในตัวนักเรียนว่าพร้อมที่จะรับคำสอนหรือไม่
และจะสอนด้วยวิธีใดจึงจะเหมาะสม

3. เทคนิคการสอน ครูสอนจริยศึกษาย่อมต้องมีเทคนิคการสอนอย่างดีที่ให้เกิดความสนุก
สนานและให้ประสิทธิผล เช่น การจัดกลุ่มคิดปัญหา การเล่านิทาน การแสดงประกอบการสอนสุภาพ
เรียงความปากเปล่า การใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์

พนัส หันนาคินทร์ (2526 : 97-98) ได้เน้นการปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ด้วยการสอนจริยธรรมและค่านิยม โดยคำนึงถึงหลักต่อไปนี้

1. เพ่งเล็งถึงการปฏิบัติมากกว่าเนื้อหา
2. จริยธรรมและค่านิยมที่จะสอนนั้น ควรจะได้รับการกระทำกันทุกระดับชั้น โดยปลูกฝังและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกันในด้านต่าง ๆ
3. การประพฤติปฏิบัติตัวของครู จะต้องให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการปลูกฝังและพัฒนาให้แก่ นักเรียน

ส่วนด้านวิธีสอน ควรใช้หลักการดังนี้

- ก. การปลูกฝัง ควรกระทำเป็น 3 ขั้นตอน คือ
 1. สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อจริยธรรมหรือค่านิยมที่ต้องการ
 2. ให้ความรู้ว่าจริยธรรมและค่านิยมเหล่านั้นหมายความว่าอะไร มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร
 3. ย้ำขอให้ปฏิบัติตามจริยธรรมและค่านิยมนั้น ๆ และมีการติดตามผลการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทั้งในและนอกโรงเรียน
- ข. การพัฒนาจริยธรรมและค่านิยมนั้น หลักสำคัญคือการสร้างปัญญาและความเข้าใจที่กระจ่างชัดต่อคุณค่าและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามกระบวนการแห่งจริยธรรม และค่านิยมนั้น ๆ โดยการใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การใช้คำถาม การอภิปราย เพื่อให้ นักเรียนได้คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ

ดวงเดือน พันธุนาวัน (2527 : 11-17) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูทั่วไปในการสร้างจริยธรรมให้กับนักเรียนอันมีแนวทางในการปฏิบัติโดยสรุป ดังนี้

1. ทำตนให้เป็นที่รักและวางใจเลื่อมใสศรัทธาแก่เด็ก ครูควรทำตนให้ใกล้ชิดสนิทสนมกับนักเรียนพอควร วางตนให้เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสแก่นักเรียน
2. การลงโทษและการให้รางวัลต้องมีเหตุผลและไม่ใช้อารมณ์ มีระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ให้ความยุติธรรมกับนักเรียนทุกคน

3. การกระทำตนให้เป็นแบบอย่างแก่นักเรียน หมายถึง ครูกระทำตามที่ครูได้อบรม
สั่งสอน เด็กไปเพื่อที่จะให้เด็กนำไปเป็นแบบอย่างที่ดี

4. ลดการควบคุมนักเรียนโดยตรง ในช่วงวัยรุ่นเด็กย่อมมีพัฒนาการ การเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เพื่อเตรียมรับการเป็นผู้นำของครอบครัว ซึ่งจะมีขึ้นในวัยต่อไป ฉะนั้นทางบ้านและ
ทางโรงเรียนจึงควรให้มีการฝึกฝนนักเรียน เพื่อให้รู้จักพึ่งตนเองและควบคุมตนเองให้ได้

สิริมงคล ภิภุ (2529 : 17-8) กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
และการอบรมวินัย ศีลธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในระดับชั้น เม.ต้น และ
ม.ปลาย นั้น จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องเน้นทั้งภาคความรู้ ความเข้าใจ และการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งการ
จัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเสริมพิเศษ เพื่อส่งเสริมความประพฤติของนักเรียนในขอบเขต
ที่ตั้งงาม มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และยึดถือคุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ มาปฏิบัติจนเกิด
ความเคยชิน เป็นลักษณะนิสัย และความสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ด้วย ฉะนั้น
โรงเรียนจะต้องจัดหลายรูปแบบทั้งในห้องเรียน หรือห้องปฏิบัติธรรม และนอกห้องเรียน ด้วยเหตุนี้
จึงมีข้อเสนอแนะครูอาจารย์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา พึงนำไปพิจารณา และปฏิบัติได้หลายประการ เช่น

1. ควรคำนึงถึงจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่สอนและ
ศึกษาจากคู่มือ หรือแผนการสอนอยู่เสมอ
2. ควรสอนโดยวิธีชี้แจงสิ่งที่ถูก สิ่งผิด สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร อธิบายโดยยก
เหตุผลให้นักเรียนเห็นจริง เพื่อให้นักเรียนเข้าใจและเกิดความศรัทธาทั้งกาย วาจา ใจ
3. ควรสอนโดยวิธีสาธิต หรือ ทำให้ดูเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อให้
นักเรียนปฏิบัติตามความเลื่อมใสศรัทธา ครูอาจารย์ทุกคนในโรงเรียน และคนในชุมชน หรือใน
สังคมจะต้อง เป็นแบบอย่างที่ดีให้เห็นอยู่เสมอ
4. ควรสอนด้วยความรัก ความเอาใจใส่ อย่างจริงใจต่อนักเรียน มีความรู้สึกที่ละเอียด
อ่อน ช่างสังเกตต่อพฤติกรรมของนักเรียน เมื่อพบเห็นสิ่งไม่ดียังไม่เกิดขึ้น ควรจะมีการกระตือรือร้น
ที่จะแนะนำสั่งสอน หรือให้คำปรึกษาด้วยความจริงใจ และเต็มใจ
5. ควรหมั่นศึกษาหาความรู้และข้อมูลเพิ่ม เต็มอยู่เสมอทั้งในเรื่องของพุทธศาสนาและ
วิทยาการด้านอื่น ๆ เพื่อให้ทันต่อความผันผวน เปลี่ยนแปลงทุกด้านของสังคม และวัฒนธรรม และพร้อม
ที่จะให้ความรู้ที่ถูกต้อง ตามหลักพุทธศาสนาแก่นักเรียน

6. ควรสอนโดยวิธีให้นักเรียนได้มีโอกาสอธิบายหรือแสดงความคิดเห็นให้นักเรียนวิเคราะห์เหตุและผล พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไขโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
7. ควรเลือกใช้อุปกรณ์ จัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
8. ควรเชิญวิทยากรทางพระพุทธศาสนามาบรรยาย เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง

สรุป

จากข้อ เสนอแนะของทุกนั้ผู้รู้ข้างต้นนี้จะพบว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การสอนพระพุทธศาสนาบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรด้วยการจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน ให้นักเรียนเกิดความรู้สึก สนุกสนานไม่เบื่อหน่าย มีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติจริง เพื่อเกิดความสุข ความเจริญก้าวหน้ากับตนเองและสังคม อันจะช่วยแก้ปัญหาสังคมที่กำลังประสบอยู่ทุกวันนี้ได้

สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

เนื่องจากวิชาพระพุทธศาสนา เป็น เรื่องนามธรรมยากแก่การที่จะสอนให้นักเรียน เกิดความคิดรวบยอดที่กระจ่างและถูกต้อง ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรจัดหาสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะเรียน และใ้บทเรียน เกิดความสนุกสนานไม่น่าเบื่อหน่าย มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องนั้น ๆ

สุนทร สุนันทชัย (2514 : 330) กล่าวว่าอุปกรณ์การสอนวิชาศีลธรรมสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้คือ

1. รูปภาพ เช่น ภาพพุทธประวัติ ภาพปูชนียวัตถุและปูชนียสถานที่สำคัญ ๆ การประกอบกิจกรรมทางศาสนา การบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ การปฏิบัติงานร่วมกัน ภาพข่าวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จากหนังสือพิมพ์
2. แผนที่ ใช้สำหรับสอนพุทธประวัติ แสดงให้เห็นชาติภูมิ และตำบลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในอินเดีย ฯลฯ
3. แผนภูมิ ใช้สำหรับแสดงวงศ์ญาติของพระพุทธเจ้า คำสั่งสอนของพระองค์ เช่น เบญจศีล เบญจธรรม อุโบสถศีล
4. ภาพยนตร์สไลด์ फिल्मสตริป เช่น ภาพยนตร์เกี่ยวกับสถานที่สำคัญของเมืองไทย (รวมทั้งสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา)

5. สถานที่ ตัวบุคคล ขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน สถานที่
สาธารณะ พระ ประเพณีในท้องถิ่นต่าง ๆ ฯลฯ

6. จานเสียง เทป

จรรยา คุณมี (2520 : 102-103) ได้กล่าวโดยสรุปว่า อุปกรณ์การสอน หรือสื่อการเรียน
การสอนจะทำให้ผู้เรียนเรียนได้ง่าย เร็วและถูกต้องยิ่งขึ้น ฝ่ายผู้สอนก็จะสอนได้ง่าย พระพุทธเจ้า
ทรงเล็งเห็นหลักในข้อนี้และได้ทำการสอนโดยใช้อุปกรณ์การสอนด้วยพระองค์เอง ตัวอย่างเช่น
พระภิกษุรูปหนึ่งเป็นศิษย์ของพระสารีบุตร ไม่สามารถทำจิตใจให้สงบตามวิธีที่พระสารีบุตรสอนเมื่อมา
เฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงพิจารณาเห็นแล้วว่า พระภิกษุรูปนั้นมีอัชฌาสัยรักสวยรักงาม ก็ทรงพา
ไปดูดอกบัวในสระ ซึ่งมีหลายประเภทตั้งแต่ตูม บาน จนถึงกลีบล่วงหล่น เมื่อภิกษุรูปนั้นเห็นความ
ไม่แน่นอนของสิ่งที่สวยงามแก่ตา เมื่อได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอีกครั้งหนึ่งก็ได้ผลดีในทาง
ปฏิบัติ อีกตัวอย่าง มีพระภิกษุรูปหนึ่งเรียนอะไรไม่ได้เพราะความจำไม่ดี เมื่อพระพุทธเจ้าทราบ
เลยทดลองสอนเองโดยส่งผ้าให้ผืนหนึ่ง พร้อมทั้งให้ลูกคลำไปมาพลาบกล่าววาวาว่า "รโซ ทรณ รชหริติ"
แปลว่า ผ้านำผืนไป เมื่อลูกคลำนาน เข้าผ้าก็ เปื้อนผืนละอองและ เทเชื้อโคลจากมือที่ลูกคลำจนสกปรก
เห็นได้ชัด เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอีกครั้งหนึ่งว่า จิตใจของเราเป็นของสะอาดบริสุทธิ์ เปรียบเหมือน
ผ้าขาวผืนนั้น ต่อมาถูกกิเลสทำให้จิตใจไม่บริสุทธิ์เหมือนผ้าขาวผืนนั้น พระภิกษุรูปนั้นก็ เข้าใจคำสั่งสอนได้ดี
และบรรลุธรรม

พระพยอม กัลยาโณ (2527 : 24-27) ได้ให้แนวคิดในการนำสื่อมาใช้ในการเรียนการ
สอนจริยธรรม พอสรุปได้ดังนี้คือ สื่อการสอนหรืออุปกรณ์การสอนนั้น จะต้องทำให้ผู้ฟังเกิดความ
รู้สึก เกิดความเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งอุปกรณ์นั้นมีหลายอย่างด้วยกัน สามารถที่จะนำมาใช้
ตามความสะดวกและเหมาะสม อาทิ สื่อที่เป็นธรรมชาติ ตัวครูผู้สอน สื่อที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่
รูปภาพที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว สื่อที่ใช้ในกรณีศึกษาหรือจัดกิจกรรมการเข้าบทบาทสมมติ และ
ข่าวจากหนังสือพิมพ์ แต่การสอนจริยธรรมที่นับว่ามีบทบาทและมีความสำคัญมากที่สุดในการเรียน
การสอน คือ สื่อที่เป็นครู ผู้สอนจะต้องมีคุณสมบัติที่ดี ซึ่งควร เป็นผู้มีความประพฤติน่า เลื่อมใส น่า
เอาแบบอย่างจะเป็นผลทำให้เป็นที่ดึงดูดใจผู้ฟังให้ เลื่อมใสศรัทธาและปฏิบัติตาม

กรมวิชาการ (2529 : 19-21) ได้กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและการนำไปใช้พอสรุปได้ดังนี้

สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการจัดทำเพื่อสนับสนุนการนำหลักสูตรพระพุทธศาสนาไปใช้ได้แก่

1. ในส่วนที่เกี่ยวกับหนังสือ เรียนวิชาสังคมศึกษา พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา
ตอนปลาย นั้น กรมวิชาการได้มอบหมายให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายฆราวาสและฝ่ายบรรพชิต
เป็นผู้เรียงเรียง และ เป็นผู้ตรวจ โดยมีแนวทางร่วมกันในการวางรูปแบบของหนังสือ เรียน ดังนี้

- 1.1 หัวข้อ และ เนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตร
- 1.2 สรุปสาระสำคัญ
- 1.3 ประเด็นอภิปราย

2. แผนการสอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา กรมสามัญศึกษา และ
ศึกษานิเทศก์รับผิดชอบร่วมกันพิจารณาหาแนวทาง และจัดทำขึ้นโดยยึดจุดประสงค์หัวข้อของคำ
อธิบายรายวิชา และจำนวนคาบในแต่ละภาคเรียนเป็นหลัก

3. หนังสือส่งเสริมการอ่านชุดพระพุทธศาสนา และจริยธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายอบรม
สั่งสอนเยาวชนให้ประพฤติดี หมั่นศึกษาหาความรู้ และยึดมั่นในหลักธรรม โรงเรียนอาจหาไว้ใน
ห้องสมุด เพื่อให้ นักเรียนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

นอกจากหนังสือทั้ง 3 ชุดดังกล่าวแล้ว ครูผู้สอนควรได้แสวงหาหนังสือที่กระทรวง
ศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้หนังสือธรรมะต่าง ๆ มาประกอบการเรียนการสอนด้วย

สิริมงคล โภกิชู (2529 : 8) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรมีแนวทางในการใช้สื่อการเรียนการสอนพอสรุปได้ เป็นประเด็นสำคัญ
ดังนี้

1. ควรเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เช่น ภาพข่าวหรือ
เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ภาพนิ่ง สไลด์ ภาพยนตร์ วิดีโอ โทรทัศน์ หรือ วีดีโอเทป เทปบรรยาย
ธรรม เกี่ยวกับคำสอนพระพุทธศาสนาที่บุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ผลิต หรือจะผลิตขึ้นใช้เองก็ได้
ถ้าสามารถทำได้

2. ในบางกรณีควรเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา เช่น พระนักเทศน์ อนุศาสนาจารย์ หรือพระสงฆ์ในวัดมาบรรยาย หรือแสดงธรรมพิเศษ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักธรรมมากยิ่งขึ้น

สรุป

สื่อการเรียนการสอนนับว่ามีความสำคัญมากที่จะทำให้ผู้เรียน เข้าถึงและสัมผัสแนวความคิด ค่านิยม ความคิดรวบยอด ชื่อสรุป ตลอดจนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสิ่งที่สอนได้ง่ายและเร็วขึ้น ดังนั้นวิชา พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิชาที่มีลักษณะ เป็นนามธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาสื่อการเรียน การสอนมาประกอบการ เรียนการสอนวิชานี้

การวัดผลและประเมินผลการเรียน

เนื่องจากกระบวนการวัดผลและประเมินผลการเรียน เป็นกระบวนการต่อเนื่องของ การเรียนการสอน ครูจึงมีหน้าที่ที่จะต้องทำการวัดผลประเมินผลการเรียนของนักเรียน เพื่อจุด ประสงค์ใหญ่ 4 ประการคือ

1. เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน
2. เพื่อปรับปรุงการสอนของครู
3. เพื่อตัดสินผลการเรียน
4. เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน

สำหรับการวัดผลและประเมินผลการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ได้มีนักการศึกษาให้ข้อเสนอแนะดังนี้

สงบ ลักษณะ (2526 : 50-58) ได้ให้แนวคิดการวัดผลและประเมินผลจริยธรรม สรุปได้ดังนี้

การวัดผลทางจริยธรรม เป็นการวัดคุณสมบัติภายในที่มองด้วยตาเปล่าไม่เห็นจำเป็นต้องอาศัยการวัดทางอ้อม โดยวัดพฤติกรรมหรือการแสดงออกของบุคคลที่มีคุณสมบัติตามจริยธรรมที่ต้องการ นั่นคือ วัดพฤติกรรมทางจริยธรรมหลาย ๆ ด้าน แล้วก็อนุมานว่าบุคคลนั้นมีจริยธรรมเท่าใด นอกจากนี้แล้วยังได้เสนอการสร้าง เครื่องมือวัดจริยธรรม ซึ่งสามารถปรับใช้กับการสร้าง เครื่องมือวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา ดังนี้คือ

เครื่องมือและเทคนิควิธีวัดผลจริยธรรม มีดังนี้คือ

1. การสังเกต

1.1 ใช้แบบสังเกตในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเด็กไม่รู้ตัว เช่น สังเกตในโรงอาหาร

1.2 ใช้แบบสังเกตเด็กในสถานการณ์เฉพาะที่สร้างขึ้นมา เช่น มอบให้ทำงาน เป็นกลุ่ม แล้วสังเกตการปฏิบัติ

2. ให้เด็กตอบหรือบอกเรื่องราวของตนเอง อาจทำได้โดย

2.1 โดยวิธีใช้แบบสอวัต

2.1.1 แบบตรวจสอบ

2.1.2 มาตรการส่วนประ เหมินคำ

2.1.3 แบบวัดเชิงสถานการณ์

2.2 การสัมภาษณ์

2.3 การอภิปราย เป็นกลุ่ม

3. ให้ผู้อื่นช่วยบอกเรื่องราวเกี่ยวกับนักเรียน อาจทำได้โดยใช้แบบสังเกต หรือการสัมภาษณ์ หรือใช้แบบสอบถามผู้ปกครองและอื่น ๆ

นอกจากนี้ สงบ ลักษณะ ยังได้เสนอแนวทางการแยกเทคนิคการวัดผลตามลักษณะของคุณสมบัติทางจริยธรรมที่ต้องการวัด ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิชาพระพุทธศาสนาได้ดังต่อไปนี้

คุณสมบัติที่ต้องการวัด	เทคนิคการวัดผล
1 วัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	ใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า
2 วัดความสามารถในการปฏิบัติ	- บันทึกการสังเกตแบบต่าง ๆ - แบบสอบถาม เรื่องการปฏิบัติ
3 วัดเจตคติ, ค่านิยมและลักษณะนิสัย	- บันทึกจากการสังเกตสม่ำเสมอในสถานการณ์ต่าง ๆ - ใช้การตรวจสอบให้เด็กตอบสม่ำเสมอ - ใช้มาตรการส่วนประ เหมินคำให้เด็กตอบ - ใช้สถานการณ์จำลอง

ปฏิพัตร์ สุวรรณศร (2528 : 9) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการวัดผลพระ เณินผลวิชา พระพุทธศาสนา พอสรุปได้ว่า ลักษณะของวิชานำจะ เน้นทางด้านปฏิบัติมากกว่าด้าน เนื้อหาความรู้ และให้ข้อ เสนอแนะไว้ เป็น 3 ประการดังนี้

1. การวัดผลนั้น ผู้สอนควรจะ เตรียม เครื่องมือวัดผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การ เรียนรู้และกิจกรรมการ เรียนการสอน พร้อมทั้งกำหนด เวลาในการวัดผลและประโยชน์ที่ได้รับจาก การวัดผลในแต่ละครั้งไว้ด้วย
2. สำหรับวิชาพระพุทธศาสนานั้น การฝึกสมาธิ การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้าน ศาสนาจำเป็นต้องใช้พฤติกรรมทางการปฏิบัติ และการปฏิบัตินั้นควรให้เหมาะสมกับระดับชั้น เรียนด้วย
3. ในการกำหนดจุดประสงค์การ เรียนรู้เพื่อ เป็นแนวทางการวัดผลและประ เณินผลนั้น ครูผู้สอนควรจะ ได้กำหนด เกณฑ์ที่ผู้ เรียนสามารถผ่านได้ไว้ด้วย

จากการแบ่งหมวดพฤติกรรมมนุษย์ ตามแนวคิดของ เบนจามิน เอส บลูม และ ปฏิพัตร์ สุวรรณศร เกี่ยวกับการวัดผลและการประ เณินผลวิชาพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ว่า วิชาพระพุทธศาสนา จะครอบคลุมพฤติกรรมมนุษย์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้าน เจตพิสัย และด้านทักษะพิสัย แต่จะ เน้นทางด้าน เจตพิสัย มากกว่า เนื้อหาความรู้ และ เป้าหมายที่สำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา คือ มุ่งหวังสร้างลักษณะนิสัยจน เกิดพฤติกรรมที่ดีงาม การสร้างนิสัยและคุณลักษณะต่าง ๆ จะต้องอาศัย เวลา และกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ที่จะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมอันพึงประสงค์ ขณะเดียวกันผู้สอน ก็ต้อง เตรียม เครื่องมือวัดและประ เณินผลที่มีประสิทธิภาพ และในการสร้าง เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพนั้น ขั้นแรกต้องมีการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อกำหนดคุณลักษณะและพฤติกรรมที่ต้องการแล้วจึงสร้าง เครื่องมือ ที่เหมาะสม

กรมวิชาการ (2529 : 49-50) ได้กล่าวถึงการวัดผลในวิชาพระพุทธศาสนาไว้พอสรุป ได้ดังนี้

1. การวัดผลในวิชาพระพุทธศาสนา เป็นการทดสอบว่านัก เรียนมีความ เจริญองกงาม ในด้านความรู้ความ เข้าใจ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีเจตคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา ต่อธรรมะที่ เรียนมาหรือไม่ มีความประพฤติดีหรือไม่ รู้จักใช้ความคิดพิจารณาสิ่งที่ดีสิ่งที่ไม่ดี การกระทำและ งดเว้นการกระทำได้ดีเพียงใด สามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของตนหรือไม่
2. การวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา ครูสามารถวัดผลได้ตลอดเวลาตั้งแต่ เริ่มบท เรียน เมื่อจบบทเรียน เมื่อสิ้นภาค เรียน สิ้นปีการศึกษา การวัดผลจึงวัดผลได้ทั้งปี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผล อาจวัดจากข้อทดสอบ วัดจากการสังเกต การประพฤติปฏิบัติของนักเรียน วัดผลจากการงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักเรียนปฏิบัติ วัดจากการสัมภาษณ์ สทนหา ชักถาม เพื่อดูเจตคติของนักเรียน

4. โรงเรียนควรพิจารณาว่าโรงเรียนได้ใช้ความพยายามปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรมแก่นักเรียนมากน้อยเพียงไร สิ่งใดที่ยังต้องปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้นักเรียนเป็นพลเมืองดี เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และสิ่งที่สำคัญควรให้นักเรียนได้ทำการประเมินตนเอง เพื่อปรับพฤติกรรมของตนเอง

สรุป

จากแนวคิด เรื่องการวัดผลจริยธรรมที่กล่าวมาแล้วนี้ สามารถจะนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดผลและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนาได้อย่างดีเยี่ยม เพราะจริยธรรมส่วนมากก็จะนำมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว นอกจากนี้แล้วในพระพุทธศาสนานั้นได้มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาตัวเอง โดยการประเมินตัวเองโดยอาศัยวิธีการแห่งปัญญาเป็นหลัก ซึ่งวิธีการดังกล่าวข้างต้นครูผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการวัดผลและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประกอบกับการวัดผลและประเมินผลด้วยวิธีอื่น ๆ พร้อมกันไป การวัดผลและประเมินผลควรที่จะใช้หลาย ๆ วิธีมากกว่าใช้แบบสอบเพียงอย่างเดียวในการประเมินผลได้-ตกของนักเรียน

สรุป เอกสารและบทความที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเอกสารและบทความที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือจริยศึกษาที่ได้มีนักการศึกษาและนักวิชาการเสนอผลงานและแนวคิด ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการทำการวิจัยครั้งนี้ สรุปใจความสำคัญได้ดังต่อไปนี้ เกี่ยวกับจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนามีหลัก 3 ประการคือ ให้มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ให้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับด้านเนื้อหาวิชาให้ยึดถือตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2527 เป็นหลัก ส่วนด้านกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นผู้วิจัยได้นำผลงานที่กล่าวถึงการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีซึ่งนักการศึกษาถือว่าเป็นแม่บทในการสอนพระพุทธศาสนาเป็นข้อคิดในการประยุกต์ใช้เพื่อจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนและได้นำเสนอวิธีการ ขั้นตอนของการประยุกต์ที่นักการศึกษาเสนอไว้แล้วครูผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการใช้สื่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมหรือบทเรียนได้ง่ายขึ้น เพราะเนื้อหาที่เรียนจะมีลักษณะเป็นนามธรรม และจะต้องให้นักเรียนฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในทุกโอกาส เช่น กิจกรรมวันสำคัญในชุมชน ฯลฯ ส่วนในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนในวิชาพระพุทธศาสนานั้นต้องมีการวัดด้วยการปฏิบัติโดยใช้วิธีการหลาย ๆ

แบบ เพื่อที่จะตรวจสอบผลการ เรียนรู้และพฤติกรรมของนักเรียนว่าเป็นอย่างไร ได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งครูผู้สอนจะต้องใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต การทำตารางวิเคราะห์ พฤติกรรมนักเรียน ส่วนในตัวครูผู้สอนเองมิใช่จะเป็นเพียงผู้ให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น จะต้อง เป็นผู้คอยชี้แนะให้คำปรึกษา กระทำตัว เป็นแบบอย่างที่ดี จึงจะสามารถทำให้การเรียน การสอนวิชาพระพุทธศาสนาหรือจริยศึกษาประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาหรือจริยศึกษา

งานวิจัยในประเทศ

รัตนา ภมร (2513 : 18-30) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การสอนศีลธรรมในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สายสามัญของโรงเรียนในจังหวัดพระนคร ปีการศึกษา 2513" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสายสามัญศึกษาในจังหวัดพระนคร ที่มีต่อการสอนศีลธรรมด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับครูผู้สอนวิชาศีลธรรม ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ในจังหวัดพระนครรวม 6 โรงเรียน จำนวนทั้งสิ้น 240 คน และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่สนใจวิชาศีลธรรมน้อยเมื่อเทียบกับวิชาอื่น ๆ ในหมวดเดียวกัน ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเรียนการสอนศีลธรรม เห็นว่า ครูควรมีความรู้กว้างขวาง และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ครูควรมีบุคลิกภาพที่ดีและเหมาะสม วิธีการสอนครูไม่ได้ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน ขาดเทคนิคในการทำกิจกรรมที่น่าสนใจ ตลอดจนหนังสือแบบเรียนไม่มีภาพประกอบให้นักเรียนเกิดภาพพจน์ และเนื้อหาแบบเรียนล้าหลังไม่มีการปรับปรุงให้ทันสมัย

เพ็ญจันทร์ ภูประเสริฐ (2513 : 90-95) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดพระนครและธนบุรี" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ครูและนักเรียนประสบอยู่ในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูและนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลทั้งโรงเรียนชาย โรงเรียนหญิง และโรงเรียนสหศึกษา รวม 30 แห่ง เป็นครูจำนวน 75 คน และนักเรียน 325 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 400 คน และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชอบเรียนวิชาศีลธรรม เพราะเห็นว่าเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันของนักเรียน สำหรับ

ด้านวิธีสอนนักเรียนต้องการให้ครูใช้วิธีการสอนแบบยกอุทาหรณ์เปรียบเทียบ ใช้วิธีการสอนแบบอภิปราย โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น ในด้านปัญหาเกี่ยวกับวิธีสอนนักเรียนส่วนมากประสบปัญหาเวลาเรียนมีน้อยเกินไปและวิธีการสอนของครูไม่ดึงดูดความสนใจของนักเรียน

ปราณี วิรุทธวนิชย์ (2514 : 116-118) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคที่ครูและนักเรียนโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงประสบอยู่ ตลอดจนความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการสอนวิชาศีลธรรม ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครู 20 คน และนักเรียนจำนวน 40 คน ในโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง 16 แห่ง ในนครหลวงกรุงเทพมหานคร และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูส่วนใหญ่ชอบวิชาศีลธรรมและตั้งใจความมุ่งหมายเพื่อเน้นการปฏิบัติ แต่นักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 85 ไม่ชอบเรียนวิชาศีลธรรมโดยให้เหตุผลว่าเป็นวิชาที่ล้าสมัยและไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ครูส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาเหมาะสมดีแล้ว แต่นักเรียนมีความเห็นว่าควรจะเรียนหลักธรรมและพุทธสุภาษิตเพิ่มขึ้นส่วนพุทธประวัติควรตัดออก ครูส่วนใหญ่ยังใช้การสอนแบบรายงานหรืออภิปรายนักเรียนร้อยละ 80 ตอบว่าครูไม่เคยจัดกิจกรรมและครูใช้อุปกรณ์การสอนน้อยมาก ครูร้อยละ 87 เน้นการวัดผลด้านการจดจำเนื้อหาจึงเป็นเหตุให้เกิดความไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอน

กมล อุดุลพันธ์ (2517 : 42-50) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาปัญหาการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจารย์และนักเรียนประสบในการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เพื่อจะได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนวิชาทั้งสองนี้ซึ่งมี 2 คน และใช้แบบสอบถามกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 210 คน และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยสรุปว่า ในด้านการสอนศีลธรรมมีปัญหาในเรื่องการจัดกิจกรรม เพราะสภาพห้องเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับตัวนักเรียนมีปัญหาในด้านการขาดการคิดวิพากษ์วิจารณ์ ขาดการรับผิดชอบ และขาดทักษะในการทำงานร่วมกันแบบประชาธิปไตย การวัดผลไม่มีปัญหา เพราะมีการวัดผลท้าย

ชั่วโมง นักเรียนมีความเห็นว่าวิชาศิลปะธรรม เป็นวิชาที่ไม่ชอบ เรียนที่สุดในหมวดสังคมศึกษา เพราะเรียนยากไม่ค่อยจะเข้าใจ แบบเรียนศิลปะธรรมควรปรับปรุงให้หน้าอ่าน เช่น มีภาพประกอบกิจกรรม ในวิชาศิลปะธรรม ควรให้อาจารย์และนักเรียนร่วมกันจัด เช่น การอภิปราย การศึกษานอกสถานที่ ผู้วิจัยได้ให้ข้อ เสนอแนะว่าควรมีการปรับปรุงหลักสูตรและแบบเรียน ควรมีกิจกรรมการสอนและประดิษฐ์อุปกรณ์การสอนขึ้นใช้เอง กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุงหลักสูตรและแบบเรียนให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและน่าสนใจยิ่งขึ้น

พรเลขา ตูลารักษ์ (2517 : 127-129) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสอนศิลปะธรรมในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการเรียนการสอนวิชาศิลปะธรรมที่อาจารย์และนักศึกษาวិทยาลัยครูประสบอยู่ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามแบบประเมินค่าไปยังตัวอย่างประชากรซึ่งเป็นอาจารย์ 23 คน นักศึกษา 374 คน จากวิทยาลัยครู 10 แห่ง และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยปรากฏว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเรียนการสอนวิชาศิลปะธรรม คือ อาจารย์ส่วนใหญ่ยังใช้การสอนแบบบรรยายและอภิปราย นอกจากนี้อาจารย์ยังใช้อุปกรณ์การสอนน้อย และวิทยาลัยครูยังขาดแคลนอุปกรณ์ ตลอดจนแหล่งค้นคว้าหาความรู้ หนังสือประกอบการเรียนการสอนมีไม่มากพอที่อาจารย์และนักศึกษาจะทำการค้นคว้าเพิ่มเติม เนื้อหา หลักสูตร และเวลาเรียนยังไม่เหมาะสม นักศึกษาบางส่วนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชานี้ ผู้วิจัยได้ให้ข้อ เสนอแนะว่า อาจารย์ผู้สอนควรเน้นให้นักศึกษาตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวิชาศิลปะธรรม ผู้บริหารควรเชิญวิทยากรมาให้ความรู้หรือจัดการฝึกอบรมและสัมมนาปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน

วันดี วัฒนประสิทธิ์ (2519 : 64-68) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนศิลปะธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับการสอนศิลปะธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปะธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างประชากร ซึ่งเป็นผู้บริหาร 18 คน ครูผู้สอนวิชาศิลปะธรรม 40 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 368 คน ในเขตการศึกษา 1 โรงเรียนรัฐบาล 10 โรงเรียน และโรงเรียนราษฎร์ 10 โรงเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่าผู้บริหารโรงเรียนมีปัญหาทางงบประมาณ และการใช้วิทยากร นักเรียนมีปัญหาเรื่องจำนวนนักเรียนแต่ละห้องมาก เกินไป ครูและนักเรียนเห็นพ้องต้องกันว่า เอกสารประกอบการสอนวิชาศิลปะธรรม เป็นปัญหามาก

สำหรับ เวลา เรียนหลักสูตรและแบบเรียน ผู้บริหารเห็นว่ามีปัญหาพอสมควร ผู้บริหารและครูเห็นว่า เรื่องวิธีสอนในปัญหาปานกลาง แต่นักเรียนเห็นว่าปัญหามากใน เรื่องการมีส่วนร่วมในการวางแผน และการจัดกิจกรรม ผู้บริหารและครูมีปัญหามากในเรื่องปริมาณอุปกรณ์ที่โรงเรียนมีอยู่ ครูและนักเรียนมีความเห็นว่าครูไม่ค่อยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน ครูและนักเรียนมีความเห็นตรงกัน เรื่องข้อสอบวัดผล ความเข้าใจ และการนำไปใช้ ข้อสอบวัดความคิดและเหตุผล และคะแนนของวิชา ศิลธรรมเป็นปัญหามาก ผู้บริหาร ครู และนักเรียน มีความเห็น เรื่องการจัดตั้งชุมนุมที่เกี่ยวข้องทาง ศิลธรรมเป็นปัญหามาก ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันมากขึ้น ครูควรใช้อุปกรณ์การสอนให้มากขึ้น ควรเพิ่มเวลาเรียนวิชาศิลปธรรม และควรจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เช่น อภิปราย จัดภาพประกอบในวันสำคัญ เป็นต้น

อารยา เกษมณี (2519 : 66-73) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนศิลปธรรมในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาทั่วไป เกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญในกรุงเทพมหานคร โดยที่ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน 20 คน ครูผู้สอนวิชาศิลปธรรมชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 34 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 400 คนในโรงเรียนรัฐบาล 10 แห่ง โรงเรียนราษฎร์ 10 แห่ง รวม 20 แห่ง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิม เลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูประสบปัญหามากในเรื่องการสนับสนุนให้ครูได้รับความรู้เพิ่มเติมโดยการอบรม แต่นักเรียนเห็นว่าสิ่งที่เป็นปัญหามากคือ การให้ครูได้ใช้วิทยากร และทัศนคติของผู้บริหารที่มีต่อวิชาศิลปธรรม ครูและนักเรียนเห็นพ้องต้องกันว่า แบบเรียนมีเนื้อหาแคบ ภาพประกอบ คำถาม แบบฝึกหัดและข้อเสนอแนะ เป็นปัญหามาก ผู้บริหาร ครู และนักเรียนมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ข้อสอบวัดความคิด เหตุผล ความเข้าใจและการนำไปใช้แก้ปัญหายุคลิกภาพของครูเป็นปัญหาพอสมควร ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการปรับปรุงแบบเรียน ควรเชิญพระหรือวิทยากร หรือพระภิกษุมานำบรรยายหลักสูตรวิชาศิลปธรรมควรมีการนำเหตุการณ์ในปัจจุบันมาประกอบการเรียนการสอน ควรมุ่งอบรมให้นักเรียนมีความประพฤติดีมากกว่าสอบได้คะแนนดี ควรใช้อุปกรณ์การสอน เพื่อเราให้นักเรียนสนใจการเรียนมากขึ้น และควรเพิ่มคะแนนวิชาศิลปธรรมมากขึ้น

วิระวรรณ อามระดิษ (2522 : 62-63) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความคิดเห็น

เกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ใน เรื่อง ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูต่อเวทีก ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม ความอดุสหาะ การประหยัดและการออมทรัพย์ และการเคารพผู้อาวุโส และเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรมกับองค์ประกอบต่าง ๆ คือฐานะทาง เศรษฐกิจ พื้นฐานทางการศึกษา ลักษณะอาชีพ และการเลี้ยงดูบิดามารดา กลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ลุ่มอย่างง่ายจากโรงเรียน 3 ประเภท ใน กรุงเทพมหานคร จำนวน 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนสาธิต ซึ่งผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่าไปยังนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 445 คน และวิเคราะห์ ข้อมูลใช้วิธีทางสถิติโดยหาค่ามัชฌิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที่ และทดสอบ ไคสแควร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทาง จริยธรรม 10 ประการ อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ คือ มีความเห็นด้วยมากที่สุดและพบว่านักเรียนที่ บิดามารดามีฐานะทาง เศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ ที่อยู่อาศัย และหลักการอบรมเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สันทัด ลินธพันธ์ประทุม (2523 : 71-73) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดชัยภูมิ" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหา ความสัมพันธ์และ เปรียบเทียบความรู้ ความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดชัยภูมิ ปีการศึกษา 2522 จำนวน 571 คน โดยใช้แบบสอบถามวัดการปฏิบัติตามหลักธรรม ของพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติ โดยหาค่ามัชฌิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์และทดสอบค่าที่ ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความรู้ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา ของกลุ่มตัวอย่างประชากรที่แยกตามสถานที่ตั้งของ โรงเรียน เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ ฐานะทาง เศรษฐกิจของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามหลักธรรมของ

พระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นเดียวกัน ส่วนการเปรียบเทียบความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างพบว่า นักเรียนในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดชัยภูมิ มีความรู้ความเชื่อในพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน แต่การปฏิบัติตามหลักธรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน มีความรู้ความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแตกต่างกันด้วย นักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจต่างกันทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดชัยภูมิมิมีความรู้ ความเชื่อในพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน แต่การปฏิบัติตามหลักธรรมของกลุ่มตัวอย่างประชากรใน กรุงเทพมหานครพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในจังหวัดชัยภูมิพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน

ประดิษฐ์ พรหม เสนา (2523 : 84-86) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การนำวิธีสอนในสมัย พุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทคนิคและวิธีการสอนที่ นิยมใช้ในการเผยแพร่พระธรรมคำสอนในสมัยพุทธกาล และวิธีสอนจริยศึกษาในปัจจุบัน ตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 56 คน โดยแบ่งกลุ่มเป็น กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ เท่า ๆ กัน กับครูที่สอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 6 คน และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติ โดยหาค่ามีซิมิ เลขคณิต ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการ วิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนประยุกต์จากวิธีสอนสมัยพุทธกาลมีการ เรียนรู้ โดยมีมีซิมิ เลขคณิตคะแนนสอบหลังสอนสูงกว่าก่อนสอบอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ของนักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนประยุกต์จากวิธีสอนสมัยพุทธกาลดีกว่านักเรียนที่เรียนจากวิธีสอน ในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนทั้งสองกลุ่ม ตามความเห็นของครูไม่แตกต่างกัน

ชูชาติ นพพลรัง (2523 : 88-106) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง" โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและ

ศาสนาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูงในวิทยาลัยครู และ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา เกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างประชากรซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอน 69 คน นักศึกษา 351 คน ในวิทยาลัยครู 36 แห่ง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติโดยหาค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าซี (Z-test) ผลการวิจัยปรากฏว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนาที่อาจารย์และนักศึกษาเห็นด้วยมากได้แก่ ด้านหลักสูตร มีการสอดแทรกทัศนคติและลักษณะนิสัยที่ดีในการสอนแทบทุกครั้ง ใช้เอกสารหรือสิ่งตีพิมพ์ที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม ใช้หนังสือหรือ เอกสารที่อาจารย์ผู้สอนหรือภาควิชาจัดทำขึ้น แต่ใช้เอกสารของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครูเป็นส่วนน้อย ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน อาจารย์นำเหตุการณ์ปัจจุบัน เข้าไปสอดแทรกกับบทเรียน ให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน และให้นักศึกษาปฏิบัติจริง เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ด้านสื่อการสอน อาจารย์ใช้สื่อการสอนประเภทของจริง หนังสือพิมพ์วารสารต่าง ๆ สไลด์ फिल्मสตริป ภาพยนตร์ มาใช้ในการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ใช้การสังเกตการเข้าห้องเรียนอย่างสม่ำเสมอของนักศึกษา สังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษา การทดสอบปลายภาค แบบของข้อทดสอบ เป็นแบบอัตนัยและปรนัยปนกัน การทดสอบวัดความสามารถของนักศึกษา ในด้านการนำไปใช้ การแสดงความคิดเห็นและความเข้าใจ อาจารย์และนักศึกษาเห็นด้วยมากกับเนื้อหาวิชาในกลุ่มปรัชญาและศาสนาตามที่หลักสูตรกำหนด และสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนในระดับมัธยมได้ ผู้วิจัยได้ให้ข้อ เสนอแนะว่า ควรจัดให้มีการประชุม สัมมนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ผู้สอนในกลุ่มวิชานี้ ควรมีงบประมาณในการซื้ออุปกรณ์อย่างพอเพียง ควรนำเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาสัมพันธ์กับ เนื้อหาวิชา ควรมีห้องปฏิบัติทางปรัชญาและศาสนา ควรมีการฝึกภาคปฏิบัติในห้องเรียน หรือการปฏิบัติจริงในชุมชน

ญาดาพนิต พินกุล (2524 : 112-120) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจจิตกระบวนการสร้างจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในแหล่งชาน เมืองของกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการเรียนการสอนจริยศึกษาในปัจจุบันและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสอนจริยศึกษากับการปฏิบัติจริงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นแบบประเมินค่า กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้คือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 480 คน ครูผู้สอนสังคมศึกษา จำนวน 142 คน และผู้ปกครองนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 480 คน นำมาหาค่าร้อยละและค่าความสัมพันธ์ของความคิดเห็น

ทางจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ค่าไคสแควร์ (Chi - Square test) ผลการวิจัยพบว่าด้านวิธีสอนจริยศึกษา นักเรียนชอบสอนแบบบรรยาย อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 เห็นพ้องต้องกันว่าถ้าครูให้สอนโดยให้มีการปฏิบัติด้วยจะเกิดผลดี นอกจากนั้นโรงเรียนและผู้ปกครองมีความเห็นว่าการสอดแทรกคุณธรรมขณะที่ครูสอนทำได้ปานกลางและนักเรียนเห็นว่าครูมีความสามารถในการสอนมาก

สมบูรณ์ ไพธิงาม (2524 : 84-88) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจมิตិกระบวน การสร้างสรรค์จริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในแหล่งด้อยพัฒนาของกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสอนจริยธรรมกับการนำไปปฏิบัติจริงและศึกษาความสัมพันธ์ของแนวความคิด เห็น เกี่ยวกับจริยธรรม โดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็นทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 400 คน ครูสอนสังคมศึกษา 76 คน และผู้ปกครองที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 380 คน จาก 8 โรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ นำมาวิเคราะห์ที่คำร้อยละและทดสอบค่าความสัมพันธ์ของความคิดทางจริยธรรม ตลอดทั้งแนวการสอนจริยธรรมกับการนำไปปฏิบัติจริงของกลุ่มประชากรทั้ง 3 กลุ่ม โดยทดสอบค่าไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่าด้านวิธีสอนจริยศึกษา ครูผู้สอนสังคมศึกษาได้มีการสอดแทรกไว้ทุกครั้ง เมื่อมีการสอน แต่ยังไม่เน้นการนำไปปฏิบัติจริง วัตถุประสงค์ตามหลักสูตรมีความเหมาะสมดีแล้ว การสอนจริยธรรม เท่าที่เป็นอยู่ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรที่กำหนด เพราะครูยังขาดวิธีการสอนที่ถูกต้อง เหมาะสม ทั้งนักเรียนและผู้ปกครองยังมองเห็นความสำคัญของจริยธรรมน้อย นักเรียนต้องการให้ครูสอนจริยธรรมเน้นการปฏิบัติและยังมีการขอการสอนแบบบรรยายในระดับปานกลาง สำหรับผู้ปกครองมีความเห็นว่าครูควรสอนเน้นให้นักเรียนนำไปปฏิบัติ ครูควรเป็นกำลังใจ เป็นที่ปรึกษาแก้ไขปัญหาแก่เด็ก และดูแลความประพฤติร่วมกัน

เพ็ญศรี เจริญชาติศรี (2524 : 62-64) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจมิติกระบวน การสร้างสรรค์จริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในย่านการค้าของกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสอนจริยธรรมกับการนำไปปฏิบัติจริงและศึกษาความสัมพันธ์ของความคิด เห็น เกี่ยวกับจริยธรรมของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวนนักเรียน 450 คน ครูผู้สอนสังคมศึกษา 110 คน ผู้ปกครองจำนวน 450 คน

โดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ และทดสอบค่าไคสแควร์ (Chi - Square test) ซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับวิธีสอนจริยศึกษาพบว่านักเรียนชอบการสอนแบบบรรยายปานกลาง ทั้งนักเรียนและผู้ปกครอง เห็นว่าการสอนโดยให้มีการปฏิบัติจะเกิดผลดี อย่างไรก็ตามในการสอนจริยศึกษาของครูนั้น ครูจะเน้นการปฏิบัติปานกลาง และกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้ง 3 กลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าครูมีความสามารถในการสอนในระดับปานกลาง นอกจากนี้นักเรียนและผู้ปกครองมีความเห็นว่าครูยังมีการสอดแทรกคุณธรรมในระหว่างการสอนด้วย

กาญจนา เวชยนต์ (2526 : 100-102) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนจริยศึกษาของครูสังคมศึกษาและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนจริยศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนจริยศึกษาระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างประชากรซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 600 คน และครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา 50 คน จากโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ มีขณิฉลยคณิศ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที่ ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนจริยศึกษาในด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล ทั้งครูและนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ผลของการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนจริยศึกษาระหว่างครูและนักเรียนโดยเฉลี่ยแล้วมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2527 : 9-12) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "พฤติกรรมของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ด้านการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของครูที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครูที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาทั่วประเทศ ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นจำนวน 482 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมของครูในห้องเรียนและวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของครูในห้องเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมด้านมารยาทการแต่งกาย การพูดและการตรงต่อเวลาที่เหมาะสม และพบว่าวิธีการปลูกฝังจริยธรรมของครูให้แก่นักเรียนในห้องเรียนมากที่สุดคือ เรื่องความรับผิดชอบและน้อยที่สุดคือ เรื่องความยุติธรรม

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2527 : 1-11) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา (ศีลธรรม พุทธศาสนา จริยธรรมและประวัติศาสตร์ไทย)" มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามประเมินผลหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับวิชาศีลธรรม พุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ไทยในด้านเนื้อหา จุดมุ่งหมาย สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ในการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างประชากรคือ กลุ่มหัวหน้าหมวดและครูผู้สอน จำนวน 431 คน จากจำนวน 20 โรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามแบบประเมินค่า และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ และค่ามัชฌิม เลขคณิต ผลการวิจัยพบว่าจุดประสงค์กลุ่มวิชาศีลธรรม พุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ไทยไม่มีความสอดคล้องเท่าที่ควร เนื้อหาวิชามีมากเกินไป ส่วนปัญหาในการเรียนการสอนวิชานี้ คือ ขาดครูผู้สอน อุปกรณ์การเรียนการสอนมีไม่เพียงพอกับความต้องการ และผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่าในด้านหลักสูตรและการสอนในวิชาศีลธรรม พุทธศาสนาหรือจริยธรรม ควรที่จะแยกออกเป็นวิชาบังคับ ให้มีการเรียนการสอนต่างหากจากวิชาอื่น ๆ ด้านเนื้อหาวิชาควรปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพของสังคมปัจจุบันด้านการสื่อการเรียนการสอน กรมวิชาการหรือกรมเจ้าสังกัดส่งไปให้กับโรงเรียน การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนควรใช้แหล่งความรู้ในท้องถิ่นให้มากที่สุด ด้านตัวครูผู้สอนวิชาศีลธรรมควรจัดให้มีการอบรมเพิ่มเติมเพื่อการสอนวิชาศีลธรรมอย่างน้อยปีละครั้ง ส่วนในด้านตัวผู้เรียนที่จะมุ่งให้นักเรียนไปปฏิบัติจริงและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

ศิริพร ลิริวิพันธ์ (2527 : 62-101) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษาเขตแทรกซิมของผู้อพยพรายคอมมิวนิสต์ จังหวัดอุบลราชธานี" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเชื่อของนักเรียนโดยแบ่งตามเพศชาย หญิง และระดับชั้นโดยสุ่มตัวอย่างประชากรนักเรียน 2 โรงเรียน จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 333 คน และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ มัชฌิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบค่าที ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่เคร่งครัดในการรักษาศีล 5 ในชีวิตประจำวันมากนัก โดยเฉพาะในข้อที่ 1 และข้อที่ 4 แต่เทศกาลสำคัญทางศาสนานักเรียนส่วนมากจะทำบุญตักบาตรและบริจาคสิ่งของอยู่เสมอ การสวดมนต์ไหว้พระนั้นนักเรียนหญิงจะให้ความสนใจมากกว่านักเรียนชาย นักเรียนส่วนใหญ่สนใจการอ่าน การฟัง การ

สนทนาธรรมน้อยมาก ความรู้ส่วนใหญ่ได้จากโรงเรียน นักเรียนมีความเชื่อในพระพุทธศาสนา โดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 มีความเชื่อในพระพุทธศาสนา โดยส่วนรวมแตกต่างกัน ซึ่งนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีความเชื่อสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

พรทิพย์ สิงห์โตทอง (2528 : 103-112) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ และประเมินหนังสือเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น "เรื่องพระพุทธศาสนา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และประเมินหนังสือเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น "เรื่องพระพุทธศาสนา" ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาได้จัดทำขึ้นจำนวน 3 เล่ม คือ หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 101, ส 102 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ส 203, ส 204 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ ส 305, ส 306 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในด้านคุณภาพ การจัดทำรูปเล่มหนังสือเรียน อุปกรณ์ช่วยการเรียนการสอนในหนังสือเรียน การเขียน การใช้ภาษาและเนื้อหาของหนังสือเรียน กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือหนังสือเรียนสังคมศึกษา "เรื่องพระพุทธศาสนา" ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น รวม 3 เล่ม ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้สร้างขึ้นใช้ในปีการศึกษา 2526 ข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาคำร้อยละ คำขวัญ เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่าคุณภาพของหนังสือเรียนมีคุณภาพของเนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์ เหมาะสมกับพฤติกรรมและระดับชั้นของผู้เรียนมากที่สุด สอดคล้องกับจุดประสงค์วิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ข้อที่ 2 ที่ระบุว่า "เพื่อให้มีความรักชาติ มีความสามัคคีในชาติ มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความซาบซึ้งในผลงานอันดีเด่นของคนไทย รู้จักดำรงไว้ซึ่งเอกราชและรู้จักรักษาแบบอย่างวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ที่ดั่งามของชาติ" และข้อที่ 3 ที่ระบุว่า "เพื่อเสริมสร้างให้มีคุณภาพในการดำรงชีวิต มีศีลธรรม มีคุณธรรมประจำใจและมีคุณสมบัติต่าง ๆ อันพึงประสงค์ของสังคม" มากที่สุด

สุดา ชินะวานิช (2529 : 109-111) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เป็นครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 54 คน นักเรียน 486 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิม เลขคณิตและส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยปรากฏว่าครูส่วนใหญ่ชอบสอนวิชาพระพุทธศาสนา ศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาด้วยตนเอง และไปร่วมกิจกรรมที่วัด ครูและนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า บุคคลที่สมควรสอนวิชาพระพุทธศาสนาควร เป็นผู้มีความรู้และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี นักเรียนมีความ เห็นว่าพระพุทธศาสนามีคุณค่า เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจช่วยให้บุคคลมีคุณภาพ ถ้าโรงเรียนไม่บังคับให้เรียนจะมีนักเรียนเรียนเพียงร้อยละ 53.31 ที่สนใจเรียนนักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา หรือ เข้าเป็นสมาชิก เกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา และศึกษาหาความรู้จากหนังสือธรรมะหรือสื่อมวลชนน้อย ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเนื้อหาวิชาเหมาะสมกับผู้เรียน ครูส่วนใหญ่สอนโดยวิธีบรรยาย ครูใช้สื่อและอุปกรณ์น้อยไม่ทราบแหล่งบริการ เกี่ยวกับหนังสือและอุปกรณ์ด้านการประ เมิณผลครูมีความสามารถในระดับปานกลาง ครูและนักเรียนมีความแตกต่างกันในด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม นอกจากนี้ครูมีความเห็นว่าหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตรว่าคาบ เวลาที่กำหนดให้น้อยเกินไป ผู้บริหารมีความรู้ความ เข้าใจ เทคนิค วิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาค่อนข้างน้อย และให้ความช่วยเหลือแนะนำ ตลอดจนจัดสรรงบประมาณสำหรับวิชานี้ น้อย

นางลักษณ์ จันทรแสนโรจน์ (2529 : 44-62) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นครูผู้สอน 81 คน นักเรียน 964 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูผู้สอนและนักเรียน เคยชินกับการสอนแบบบรรยาย นักเรียน เห็นว่าพระภิกษุช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา มาก ใช้หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาของกรมวิชาการ เป็นสื่อและอุปกรณ์การสอนมากที่สุด ครูผู้สอนส่วนใหญ่ต้องการสื่อและอุปกรณ์การสอน เอกสารหลักสูตรและคู่มือครูมาใช้ประกอบการสอนมากที่สุด และต้องการได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่ปรากฏในหลักสูตร นักเรียนต้องการให้มีการปรับปรุงตัวครูผู้สอนและการจัดการเรียนการสอน โดยต้องการให้ครูผู้สอนสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนมากที่สุด และต้องการไปทัศนคติศึกษาสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา

สุนัย อยู่สุข (2529 : 97-109) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และความประพฤติของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา 11 ปีการศึกษา 2526" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และความประพฤติของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา 11 จำแนกตามเพศ ผลการเรียน แผนการเรียน ภูมิภาค และอาชีพของบิดามารดา กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 จำนวน 720 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมจำนวน 76 ข้อ แล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ค่า t -test และ F -test ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และความประพฤติของนักเรียนกลุ่มมีความคิดเห็นด้วยอยู่ในเกณฑ์สูง และนักเรียนจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2529 : 110-118) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียน การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในด้านการใช้หลักสูตร เพื่อการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา การจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การใช้สื่อการสอนและแหล่งวิชาการ และการวัดผลและประเมินผลระหว่างครูสังคัมศึกษาที่สอนในโรงเรียนต่างจังหวัดกับโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ระหว่างครูสังคัมศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมกับไม่ได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติม เพื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และระหว่างครูสังคัมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน โดยสุ่มตัวอย่างประชากรแบบง่ายจากโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 281 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ มัชฌิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหามากในเรื่องวัตถุประสงค์ของหลักสูตรกำหนดไว้ไม่เจาะจงและไม่ชัดเจน เนื้อหาวิชาไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในปัจจุบัน จำนวนหน่วยการเรียนรู้และอัตราเวลาเรียนไม่เหมาะสมกับปริมาณเนื้อหาวิชา และครูขาดแคลนเอกสารประกอบหลักสูตร เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรม ไม่ได้รับการฝึกอบรม มีความเห็น

เกี่ยวกับปัญหาการใช้หลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรม การเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งวิชาการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แต่ปัญหาด้านการวัดผลและประเมินผลไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมนตรีศึกษาที่สอนในโรงเรียนต่างจังหวัดกับโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ปรากฏว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาทั้ง 5 ด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมนตรีศึกษาที่มีประสบการณ์ในการสอนระหว่าง 6-10 ปี กับครูสังคมนตรีศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไปปรากฏว่าความคิดเห็นไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 แต่ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านการใช้สื่อการสอนและแหล่งวิชาการมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01

งานวิจัยในต่างประเทศ

เนื่องจากยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยเพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง ดังนั้นงานวิจัยที่จะนำมากล่าวถึงในที่นี้ จะเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบ การสำรวจด้านทัศนคติ ค่านิยม ด้านจริยธรรมและศีลธรรมทางศาสนา ตลอดจนการเรียนการสอนด้านศาสนา โดยทั่ว ๆ ไป

ฟรานซิส เจ ลีเชียรา (Francis J. Lechlara 1971 : 4878 A)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Investigation of the Moral Generation Power of Catholic School in the Archdiocese of Miami" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนคาทอลิก ซึ่งมุ่งสอนเด็กทั้งในด้านความรู้และทางด้านจริยธรรมว่าจะมีความแตกต่างกับนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลหรือไม่ ตัวแปรที่ศึกษาคือจำนวนปีที่เรียนในโรงเรียน และระดับเศรษฐกิจของครอบครัว กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชายและหญิง ซึ่งได้จากการสุ่มแบบง่าย จำนวน 1,137 คน ในโรงเรียนคาทอลิกและโรงเรียนรัฐบาล ในไมอามีที่มีไอคิวระหว่าง 105-120 และนักเรียนทุกคนที่เป็นคาทอลิก เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์หาค่าความแปรปรวนการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า การสอนในโรงเรียนทั้ง 3 แบบสำหรับกลุ่มตัวอย่างประชากร 3 กลุ่ม คือ เด็กที่เรียนในโรงเรียนคาทอลิก 12 ปี ในโรงเรียนรัฐบาล 12 ปี และเด็กที่เคยเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล ไม่ทำให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กมีความแตกต่างกัน

เด็กหญิงมีแนวโน้มที่จะให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเด็กชาย เด็กที่มาจากระดับกลางจะมีแนวโน้มในการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวระดับอื่น ๆ และการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนปีที่เรียนในโรงเรียนคาทอลิก

เรย์มอนด์ เจอราด ไวท์แมน (Ramond Gerard Whiteman 1973 : 2410 A)

ได้ทำวิจัยเรื่อง "An Analysis of the Relationship Between Selected Interpersonal and Instructional Variables and the Value System of Youth" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และประเภทของการศึกษาด้านศาสนาที่กลุ่มตัวอย่างประชากรได้รับ ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังนักเรียนทั้งชายและหญิง จำนวน 375 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของ Minneapolis High School แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความแปรปรวน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมัธยมศึกษาซึ่งมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างอบอุ่นไม่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาด้านศาสนาที่เขาได้รับ มีพัฒนาการมากในด้านความรู้สึกเกี่ยวกับพระเจ้า มีวุฒิภาวะสูงในด้านการเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ มีการคิดคำนึงถึงตนเอง และมีแบบแผนในการดำเนินชีวิต โรงเรียนศาสนาไม่ได้แตกต่างไปจากโรงเรียนอื่น ๆ ในด้านการให้การศึกษาเกี่ยวกับศาสนา โรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนวันอาทิตย์กลับให้ความสำคัญเหนือกว่าโรงเรียนศาสนาในด้านความร่วมมือช่วยเหลือกัน การรู้จักเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศาสนาและความเชื่อถือในพระเจ้า ผู้วิจัยได้เสนอแนะผู้สอนควรสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นเกี่ยวกับเรื่องศาสนา ศีลธรรมจรรยาทั้งในโรงเรียนและในชุมชนมากกว่าจะไปเน้นเฉพาะเวลาเรียนในห้องเรียนเท่านั้น ลำดับขั้นของการพัฒนาด้านบุคลิกลักษณะของนักเรียนคือ ประการแรก การมีบุคลิกลักษณะของตนเอง ประการที่สอง การเข้าถึงพระเจ้า ประการที่สาม การเข้าถึงบุคคลอื่น ครูควรให้ความสนใจเพิ่มขึ้นในด้านกระบวนการ (Process) ของการให้การศึกษาด้านศาสนา และลดความจำในด้านเนื้อหาบางอย่าง จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อิงแกรม แฟรงค์ ดูพรีซ (Ingram Frank Du-Preez, 1977 : 3400 - 3401 A)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Moral and Religious Problems and Attitudes as Expressed by Students in Seventh - Day Adventist Academic in the United States and Canada" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและทัศนคติทางด้านจริยธรรมและศาสนาในสถาน

ศึกษานิกาย Seventh - Day Adventist และความช่วยเหลือของสถานศึกษาในการแก้ปัญหา ตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาของ Seventh - Day Adventist ทั้งในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา จำนวน 1,920 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามชื่อว่า "The Religious Inventory for Teen - Age Youth of the Seventh Day Adventist Church" ที่สร้างขึ้นโดย มาร์ติน ในปี ค.ศ.1963 และปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมและทันสมัย เพื่อใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความแปรปรวน ทดสอบค่าที (t-test) และหาค่า Chi-square ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนทั้งหมดมีปัญหาเกี่ยวกับจริยศาสตร์และศาสนา และมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องนี้ นักเรียนพอใจในโปรแกรมการเรียนที่จัดขึ้น เพราะเป็นไปตามความต้องการ นักเรียนได้ข้อเสนอแนะว่าควรมีการปรับปรุงหลายประการ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

กลอเรีย เจน วอลเลี่ยน (Gloria Jane Wallian, 1978 : 7276 : A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Learning Disabilities, Religious Training and Moral Judgment of Junior High School Boys" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการใช้เหตุผลทางจริยธรรม และการได้รับการฝึกฝนทางศาสนาของนักเรียนชาย ชาวฮิวในโรงเรียนมัธยม กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชายฮิว 48 คน ที่มาจากครอบครัวระดับกลางในเมืองนิวยอร์ก ซึ่งกำลังเรียนระดับจูเนียร์ไฮสกูลจากเกรด 1-7 หรือ 8 แบ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมดออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 12 คน คือ นักเรียนที่มีความสามารถในการเรียนไม่ปกติจากโรงเรียนราษฎร์ที่ไม่สอนศาสนา และโรงเรียนราษฎร์ที่สอนศาสนา นักเรียนที่เรียนได้ตามปกติจากโรงเรียนไม่ได้สอนศาสนา และโรงเรียนที่สอนศาสนาของชาวฮิว (ความสามารถในการเรียนไม่ปกติ หมายถึง ความไม่เป็นระเบียบในการพัฒนาการของภาษา คำพูด การอ่าน และทักษะที่จำเป็นในการคิด การได้รับการฝึกฝนทางศาสนาในโรงเรียนฮิว ตลอดวัน จากเกรด 1-7 หรือ 8) การให้เหตุผลทางจริยธรรมและประเมินจากแบบสอบถามจริยธรรมของ Rest ที่เรียกว่า Rest's Defining Issues Test (DTI) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความแปรปรวน ผลการวิจัยปรากฏว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชายชาวฮิวที่เรียนไม่ปกติ และนักเรียนที่เรียนได้ตามปกติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีนักเรียนที่เรียนได้ตามปกติ

มีคะแนนสูงกว่า และนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนสอนศาสนาให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียนสอนศาสนา ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การฝึกฝนทางศาสนาของชาวยิวมีผลต่อการส่งเสริมพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

วิลเลียม เอล คอลลี และแมดเดอลีน เอช แอปท์ (William EL Collie and Madeline H. Apt. 1978 : 547-550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Attitude of Secondary School Students Toward Religion Studies Course" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทัศนคติของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาที่มีต่อวิชาศาสนศึกษา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจประเมินค่า กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียนของโรงเรียนเอกชน และโรงเรียนรัฐบาล ในเขตมลรัฐอินเดียนา (Indiana) เคนตักกี (Kentucky) มิชิแกน (Michigan) และมลรัฐโอไฮโอ (Ohio) จำนวนทั้งสิ้น 1,227 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมและทดสอบค่าที (t-test) การวิจัยครั้งนี้พบว่า การตรวจคำตอบของนักเรียนที่เกี่ยวกับเรื่องวัตถุประสงค์ในการสอน ได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อนักเรียนเรียนจบรายวิชาจริยศึกษาแล้ว มีความรู้สึกต่อครูผู้สอนว่ามีความรู้ดีมีเหตุผลที่ดี และให้ความเป็นธรรม แต่ในขณะเดียวกันก็มีเรื่องที่จะต้องมีการปรับปรุงในส่วนที่เกี่ยวกับบรรยากาศในห้องเรียน สำหรับผู้นับถือศาสนาอื่นที่ไม่ใช่ศาสนาคริสต์ หรือผู้ที่ไม่นับถือศาสนาใดเลย เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความรู้สึกสบายใจมากขึ้น นักเรียนโดยทั่วไปมีความเห็นว่าการศึกษาเรื่องศาสนาในโรงเรียนมีความแตกต่างไปจากการศึกษาศาสนาในวัดหรือโบสถ์ และในส่วนของ การประพฤติปฏิบัติในห้องเรียนของนักเรียนจะมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากการประพฤติปฏิบัติที่วัด ในเรื่องอิทธิพลของครูในเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา นักเรียนโดยทั่วไปไม่เห็นด้วยในการที่ครูผู้สอนจะเปิดเผยความเชื่อในศาสนาของตน ในขณะที่สอนในห้องเรียน ส่วนในด้านทัศนคติและความเข้าใจในด้านศาสนาอื่น ๆ นักเรียนมองดูความเชื่อของศาสนาอื่น ๆ อย่างมีเหตุผลและด้วยใจเป็นธรรม วิชาศาสนศึกษาช่วยให้นักเรียนเกิดความเคารพและเชื่อถือความเชื่อของศาสนาต่าง ๆ มากขึ้นกว่าเดิม และความเข้าใจในศาสนาประเพณีได้ดีขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากการเรียนวิชานี้ นอกจากนั้นยังช่วยให้ค่านิยมทางศีลธรรมและมีจิตใจสูงขึ้นอีกด้วย อีกประการหนึ่งโรงเรียนของรัฐบาลควรจัดการสอนเกี่ยวกับวิชาศาสนศึกษาจากการสำรวจครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่านักเรียนรู้สึกว่าการศึกษาวิชาศาสนศึกษาสามารถสร้างค่านิยมที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นกับตนเองอีกด้วย

เจมส์ ดวน คาร์เตอร์ (James Duane Carter 1980 : 197 A)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Comparative Study of Two Training Programs in Florida for Delinquent Youths : Eckerd Wilderness Camping and State Training School" มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลของโปรแกรมการศึกษาฝึกอบรมเพื่อแก้ไขเยาวชนที่ประพฤติผิดในฟลอริดาทั้ง 2 โปรแกรม ผลของกลุ่ม Eckerd Wilderness Camping Program นำมาเปรียบเทียบกับโรงเรียนฝึกอบรมในรัฐฟลอริดา โดยพิจารณาจากตัวแปรด้านการปรับตัวที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและกรณีพิพาทที่ศาล โดยวัดกับกลุ่มเข้าแคมป์กับกลุ่มเปรียบเทียบ โดยศึกษาจากประชากรที่เป็นเยาวชนชายที่ประพฤติผิด จำนวน 120 คน จากการอ้างอิงของกรมอนามัยและกองบริการอนุรักษนิยม โดยศาลเยาวชนแห่งฟลอริดา กลุ่มเข้าแคมป์ประกอบด้วยผู้เข้าแคมป์ 60 คน สุดท้ายที่ได้ผ่านโปรแกรมค่าย Eckerd มาก่อนวันที่ 1 มกราคม 1978 กลุ่มเปรียบเทียบประกอบด้วยผู้สำเร็จจากโรงเรียนฝึกอบรมของรัฐฟลอริดา 60 คน สุดท้ายซึ่งได้ผ่านโปรแกรมก่อนวันที่ 1 มกราคม 1978 และเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะเข้าโปรแกรมกลุ่ม Eckerd รูปแบบของการศึกษานี้เป็นกระบวนการเกี่ยวกับเวลาก่อนและหลังการเข้าสู่โปรแกรม โดยใช้การสังเกต ได้มีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลก่อนเข้าสู่โปรแกรม เพื่อสรุปว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่กับข้อมูลหลังจากเข้าสู่โปรแกรมและวิเคราะห์โดยได้จากการมีพิเศษที่ศาลและกรณีที่เกิดขึ้นในโรงเรียนช่วงระยะเวลาที่สำเร็จจากโปรแกรมและแยกตัวออกจากกลุ่ม ต่อมาในระยะ 6 เดือน 8 เดือน และ 18 เดือน ใช้ระดับนัยสำคัญ 0.05 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าไคสแควร์ เพื่อหาว่านัยสำคัญมีการวิเคราะห์หาค่าความแปรปรวนร่วม (Covariance) ค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($P = 0.5$) ของทั้งสองกลุ่มก่อนเข้าโปรแกรม และได้ผลมาใช้ในการวิเคราะห์หลังการเข้าสู่โปรแกรมแล้วด้วย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากการเข้าสู่โปรแกรมในระยะเดือนแรก ปรากฏว่ากลุ่ม Eckerd มีกรณีพิพาทที่ศาลน้อยกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ($P = 0.05$) อย่างไรก็ตามความแตกต่างในเรื่องการต่อต้านอย่างรุนแรงนั้นไม่ปรากฏ การวิเคราะห์กรณีพิพาทที่เกิดขึ้นในโรงเรียนนั้น ปรากฏว่ากลุ่ม Eckerd เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่นานกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ($P = .05$) จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าระดับชั้นของการสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการของกลุ่ม Eckerd สูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ($P = .05$)

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศที่ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาพระพุทธศาสนา ในด้านจริยศึกษาและศีลธรรม ซึ่งมีผู้ทำการวิจัยไว้ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัยสรุปได้ดังนี้

งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาและศีลธรรม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ แนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม จริยศึกษา และการวิเคราะห์หนังสือสังคมศึกษา เรื่องพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยด้านศึกษาความคิด เห็นของครูสังคมศึกษาและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม จริยศึกษาและวิชาพระพุทธศาสนา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่เป็นแบบสอบถาม การวิจัยสรุปพบว่า ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการเรียนการสอนวิชาศีลธรรมและจริยศึกษา มีลักษณะสอดคล้องกันคือ ปัญหาที่พบได้แก่ เรื่อง เนื้อหาวิชาในหลักสูตรมีมากเกินไป การสอนของครูนิยมสอนแบบบรรยาย นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชาศีลธรรม โรงเรียนขาดสื่อและแหล่งวิชาการ ตลอดจนการวัดผล และประเมินผลมุ่งด้านความรู้ความจำ เนื้อหามากกว่าการนำไปประพฤติปฏิบัติ

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสำรวจทัศนคติของครูและนักเรียน ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาศีลธรรมและจริยศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่เป็นแบบสอบถามการวิจัยมีประเด็นสำคัญพอสรุปได้ว่า นักเรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับการเรียนวิชาจริยศาสตร์และศาสนา ควรมีการปรับปรุงสภาพห้องเรียน ให้มีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน นักเรียนไม่เห็นด้วยกับการเปิดเผยของครูเกี่ยวกับความเชื่อในศาสนาของครูในขณะที่สอนในห้องเรียน นอกจากนี้ยังเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนซึ่งมีเพศ อายุ ระดับสติปัญญา สภาพทาง เศรษฐกิจและสังคม ประเภทของโรงเรียน และสภาพแวดล้อมต่างกัน พอสรุปได้ว่า พัฒนาการทาง จริยธรรมของนักเรียนและการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับประเภทของโรงเรียน กล่าวคือโรงเรียนที่มีการสอน ศาสนาจะมีผลต่อการให้เหตุผลทางจริยธรรมของเด็กสูงกว่าโรงเรียนที่ไม่สอนศาสนา นอกจากนี้ นั้นครูผู้สอนควรสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและส่งเสริมในด้านการเรียนการสอนศีลธรรมทั้งในและ นอกห้องเรียน

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอนศีลธรรม
จริยศึกษาและพระพุทธศาสนาได้มีผู้วิจัยไว้บ้างแล้ว แต่เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอน
ในระดับมัธยมศึกษาตอนประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มเติม ยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัย
เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแผนการเรียน
วิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์กับแผนการเรียนสังคมศึกษา - ภาษามาก่อนเลย ผู้วิจัยจึงเห็นว่า
การวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไข และส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธ
ศาสนาให้มีประสิทธิภาพต่อไป